

הלכה כסדרה

פסח, חול המועד
וספירת העומר

הופק ע"י ענף ההלכה
הרבנות הצבאית הראשית

מוקד הקו הפתוח
עומד לרשותך בכל עת:
057-8175767

מהדורה רביעית
תשע"א

עורך ראשי: רס"ן הרב מנחם פרל
עורך גרפי: יוגב ברדה

לבירורים, הארות והערות:
hagay47@idf.gov.il

מפקדי וחיילי צה"ל

חז"ל קבעו את צורת הסיפור בלילה זה, בדרך של שאלה ותשובה. כשהתורה מורה לנו, להנחיל לילדינו את לימוד וסיפור יציאת מצרים, היא כותבת: "והיה כי ישאלך בנך מחר..." (שמות י"ג, י"ד). חינוך ולימוד, בכל תחום במשך כל השנה, טוב שנעשה בדרך של שאלה ותשובה, שכן יש נעימות ומתיקות מיוחדת לדברים, כשהם נאמרים כתשובה לשאלה. אם שיטה זו טובה כל השנה, הרי שבלייל הסדר, טובה היא שבעתיים, שהרי אנו עושים פעולות מיוחדות, שיתמיהו את הבן ויעוררו אותו לשאול, ולרצות לדעת עוד ועוד.

קיום מצות סיפור יציאת מצרים, חלה על כל יהודי ויהודי. המצוה, אינה רק העברת פרטי העובדות והודעתם, למי שאינו יודע, אלא סיפור, תיאור ופירוט גם למי שידע, ואפילו חכם, שבקי ויודע את כל הסיפור לפרטי פרטים, מחוייב בקיום מצוה זו, כפי שמצינו בהגדה - "מעשה ברבי אלעזר ורבי יהושע ... שהיו מסובין בבני-ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה ...".

ואפילו חכם שמיסב לבד בליל הסדר, צריך לספר לעצמו את סיפור יציאת מצרים.

תשומת לב מיוחדת ניתנה בחז"ל לעריכת הסדר, שכן לילה זה הינו מוקד מרכזי בחיי עם ישראל, הוא מיוחד בחיזוק האמונה בהקב"ה, וממנו ניתן לשאוב חיזוק רב באמונה. האדם זוכה ומתעלה ומגיע למדרגות גבוהות וקדושות.

חז"ל ייחסו ללילה זה ולהשפעתו על האדם למשך כל השנה, חשיבות רבה. איננו מברכים על מצות סיפור יציאת מצרים, ומבאר זאת החתם סופר - הואיל ובתחילת הסדר דומים אנו לנכרי שמתגייר, שאינו מברך לפני הטבילה, אלא רק לאחריה, כיון שלפני כן עדיין נכרי הוא, ואינו יכול לומר: "אשר קדשנו במצוותיו וציונו".

בתחילת הסדר נמצאים אנו במצב שדומים לגויים, שהרי אדם צריך לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. ואינו מברכים ברכת "גאל ישראל" לפני סיפור יציאת מצרים, אלא לאחריו, כיון שע"י הסיפור אנו כביכול מתגיירים, נעשים יהודים ומתקרבים להקב"ה. זו השפעתו של עריכת הסדר כהלכתו, עפ"י הנחיות חז"ל, על האדם ועל המטען הרוחני, שמקבל.

בהסיבנו אל שלחן הסדר, נזכר שללילה חשוב זה סגולות רבות, אנו ממחישים היטב את סוד קיומו הנצחי של עמנו. "בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו..." אך עלינו לזכור שהקב"ה מצילנו מידם.

מוגש בפניכם קובץ הלכות שיסייע לכם בהכנות לחג.

ניחל ונקוה שתתקיים בנו בשנה זו המשאלה שאמרנו בסוף ליל הסדר בשנה שעברה - "לשנה הבאה בירושלים הבנויה".

בברכת חג כשר ושמח לכם ולבני משפחותיכם

הרב חגי ולסקי, סא"ל

רע"ן הלכה

תוכן

1	דיני חודש ניסן
2	דיני פסח
2	בדיקת חמץ
3	מכירת חמץ
4	ערב פסח
7	ההכנות לליל הסדר
8	הסבה
9	שתיית ארבע כוסות
10	סיפור יציאת מצרים
10	אכילת מצה ומרור
14	שאלות ותשובות דיני חמץ ובדיקתו
14	בדיקת וביעור חמץ
14	שאלה 1. הנחת פתיתי חמץ
14	שאלה 2. ברכה על בדיקת חמץ
15	שאלה 3. בדיקה בחדר משותף
15	שאלה 4. בדיקה באוהל
16	שאלה 5. בדיקת חמץ בתיק
16	שאלה 6. בדיקת חמץ בטנק
17	שאלה 7. בדיקה בפנס
17	שאלה 8. בדיקה בבית הכנסת
18	שאלה 9. בדיקה במחסנים
18	שאלה 10. בדיקה כלביות
18	שאלה 11. בדיקת חמץ מאוחרת בלילה
19	שאלה 12. אכילת שליח לפני בדיקת חמץ
19	שאלה 13. ביעור חמץ בשטח האויב
20	שאלה 14. בדיקת חמץ מוקדמת
21	שאלה 15. ברכה על בדיקה בשני מקומות
21	שאלה 16. 'הקפצה' תוך כדי בדיקת חמץ
21	שאלה 17. בדיקה מוקדמת או מאוחרת
22	שאלה 18. בדיקה ביום המחרת
22	שאלה 19. עזיבת מקום בערב פסח
23	שאלה 20. הגעה למקום חדש בפסח
23	שאלה 21. ביעור חמץ בבתים של האויב
23	שאלה 22. חבילות דואר
24	דיני חמץ
24	שאלה 23. מינוי שליח למכירה
24	שאלה 24. תערובת קטניות
25	שאלה 25. חמץ לכלבים

25	שאלה 26. דין חמץ שלא נמכר.....
26	שאלה 27. חמץ שנמצא בפסח.....
26	שאלה 28. חמץ במוצב בפסח.....
26	שאלה 29. הפיכת כלי בשרי לחלבי.....
27	שאלות ותשובות חג הפסח.....
27	ערב פסח.....
27	שאלה 1. תענית בכורות.....
28	שאלה 2. אכילת מצה בחודש ניסן.....
28	שאלה 3. אכילת מצה בערב פסח (בבוקר הקודם לכניסת החג).....
29	ליל הסדר.....
29	שאלה 4. 'סדר' מוקדם.....
30	שאלה 5. 'סדר' בין השמשות.....
30	שאלה 6. חיילים שלא יקיימו את ה'סדר'.....
31	שאלה 7. 'סדר' אחר חצות.....
32	שאלה 8. 'סדר' סמוך לחצות.....
33	שאלה 9. 'סדר' אחרי עלות השחר.....
33	שאלה 10. אכילה לפני ה'סדר'.....
33	שאלה 11. 'סדר' מקוצר.....
35	שאלה 12. אכילה ושתייה לאחר ה'סדר'.....
36	שאלה 13. אכילה למי שישן.....
36	שאלה 14. ארבע כוסות ללא יין.....
37	שאלה 15. מימייה או בקבוק לארבע כוסות.....
38	שאלה 16. יין בצמצום.....
38	שאלה 17. מצה בצמצום.....
38	שאלה 18. שלוש מצות לכל אחד.....
39	שאלה 19. חסה לא בדוקה.....
39	שאלה 20. הכנת צרכי הקערה בערב.....
40	שאלה 21. הסיבה בלא משענת.....
41	שאלה 22. סיפור יציאת מצרים לעצמו.....
42	דיני חול המועד.....
42	מצוות חול המועד.....
43	איסורי מלאכה.....
47	שאלות ותשובות חול המועד.....
47	שאלה 1. תספורת וגילוח.....
47	שאלה 2. גילוח לצורך טקס.....
48	שאלה 3. תור לרופא.....
48	שאלה 4. כיבוס בחול המועד.....
49	שאלה 5. תיקונים קלים במדים.....
49	שאלה 6. גיהוץ.....

49	שאלה 7. צחצוח נעליים
50	שאלה 8. סיכום הרצאה
50	שאלה 9. כתיבה
51	שאלה 10. שימוש במחשב
52	שאלה 11. העמסת ציוד
52	שאלה 12. החלפת ציוד בלאי באפסנאות
53	שאלה 13. קציצת ציפורניים
53	שאלה 14. עבודות רס"ר בחול המועד
54	שאלה 15. גינון בחול המועד
54	שאלה 16. עבודות תחזוקה וטיפול שוטף
55	שאלה 17. ניצול ימי החג לטיפול שוטף
55	שאלה 18. תיקון רכב יחידה
56	שאלה 19. שילוט טקטי
56	שאלה 20. שטיפת רכב
57	שאלה 21. תיקון ספר תורה
57	שאלה 22. מכירה בשק"ל
58	שאלה 23. קניית מצרכים שימשו לאחר החג
58	שאלה 24. מילוי טפסים רפואיים
59	שאלה 25. ברירת אורז לצורך אחר החג
59	שאלה 26. שטיפת סירים וטיפול שבועי
60	שאלה 27. צילום במועד
60	שאלה 28. אימונים
61	שאלה 29. חיוב יציאה לחופשה
61	שאלה 30. טיפול בכלבים
62	שאלה 31. מלאכה על ידי נכרי
63	שאלה 32. הלזיה
64	שאלה 33. אזכרה
65	דיני ימי ספירת העומר
67	שאלות ותשובות ימי ספירת העומר
67	שאלה 1. מוזיקה בערב יחידה
67	שאלה 2. מוזיקה בטקס ביום הזיכרון
68	שאלה 3. מוזיקה טקסית
68	שאלה 4. גילוח לכבוד טקס צבאי
69	שאלה 5. גילוח לכבוד טקס ממלכתי
69	שאלה 6. ספר צבאי
70	שאלה 7. לבישת מדים חדשים
71	שאלה 8. הכנסת ספר תורה
71	שאלה 9. שיפוץ מבנה ורכישת ריהוט
72	לוחות זמנים

דיני חודש ניסן

א. בכל חודש ניסן אין אומרים תחנון, ואין אומרים 'צדקתך' בשבת במנחה^א. (האשכנזים אינם אומרים 'אב הרחמים', אך בשבתות שאחר הפסח אומרים^ב).

ב. אין מספידים בחודש ניסן, אך מותר לערוך אזכרה ללא הספדים^ג. כמו כן, מותר לעלות לקבר ביום השנה לומר פרקי תהילים לעילוי הנשמה, אך אין אומרים את תפילת האזכרה ו'א-ל מלא רחמים'^ד.

ג. היוצא בימי ניסן, ורואה אילנות פורחים, מברך ברכת האילנות: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובים, ליהנות בהם בני אדם"^ה.

ברכה זו נאמרת פעם אחת בשנה, והזריזים נוהגים לאומרה בראש חודש ניסן, וטוב לאומרה במנין. מברכים ברכה זו רק על אילנות מאכלי^ו, ויש להקפיד לראות שני אילנות, ומשובח הדבר אם יהיו ממינים שונים^ז.

[א] שו"ע תכט סעיף ב: [ב] רמ"א רפד סעיף ז, משנ"ב ס"ק יח: [ג] שו"ע תכט סעיף ב, ילקו"י סימן מ סעיף ל: [ד] גשר החיים סימן כט סעיף ה, פני ברוך סימן לז סעיף יא וסעיף כג, ילקו"י אבלות סימן מ סעיף כז: [ה] שו"ע רכו סעיף א: [ו] ילקו"י מועדים עמוד שמה: [ז] משנ"ב רכו סק"ב, חזון עובדיה עמוד יג: [ח] חזון עובדיה עמודים יג-יד:

דיני פסח

בדיקת חמץ

א. בליל י"ד בניסן בודקים את החמץ^ט. לכתחילה יש לבצע את הבדיקה מיד בצאת הכוכבים^ז, אך תפילת ערבית קודמת לבדיקת חמץ^ח.

ב. אסור לאכול אכילת קבע או להתחיל במלאכה מחצי שעה קודם צאת הכוכבים, שמא ישכח לבצע את הבדיקה^י (ועיין בשאלה 11).

ג. חובה לבדוק את כל המקומות בהם יש חשש להימצאות חמץ: חדרים, מחסנים, משרדים, מטבחים, חדרי אוכל, ורכבים^י, וכן על כל חייל לבדוק את תרמילו וציודו האישי^י. השטחים הפתוחים שבבסיס אינם צריכים בדיקה^{יב}.

ד. לפני הבדיקה מברכים 'על ביעור חמץ'^{יג}. אין לדבר בין הברכה לתחילת הבדיקה, ואף במהלך הבדיקה ראוי שלא לדבר, מלבד בעניינים הקשורים לבדיקה^{יד}.

ה. לאחר הבדיקה מבטלים את החמץ באמירת 'כל חמירא', כמופיע בהגדות ובסידורים^{טו}. אם אינו מבין את

[ט] שו"ע תלא סעיף א: [י] שו"ע תלא סעיף א, משנ"ב סק"א, חזון עובדיה עמוד לג. לדעת השו"ע - מי שהתחיל במלאכה מבעוד יום בזמן ההיתר אינו צריך להפסיק, אך לדעת הרמ"א - צריך להפסיק כשמגיע זמן הבדיקה: [יא] משנ"ב תלא סק"ח, חזון עובדיה עמוד מד: [יב] שו"ע תלא סעיף ב, משנ"ב סק"ה, חזון עובדיה עמוד מד: [יג] שו"ע תלג סעיף ג, יחו"ד חלק א סימן ה, פניני הלכה פרק ד סימן ה: [יד] רמ"א תלג סעיף יא, חזון עובדיה עמוד לג: [טו] שו"ע סימן תלג סעיף ו, משנ"ב ס"ק כח: [טז] עיין בשו"ת בשאלה 2: [יז] שו"ע תלב סעיף א, משנ"ב סק"ו: [יח] שו"ע תלד סעיף ב:

הנוסח בשפה הארמית, יאמר בעברית: "כל חמץ שישנו ברשותי שלא ראיתיו ושלא ביערתיו, יתבטל ויהיה הפקר כעפר הארץ"^ט.

ו. צריך לבדוק לאור הנר^ז. ישתמש בנר בעל פתילה בודדת, ולכן לא ניתן להשתמש בנר הבדלה^ח. אם אין נר או שאין אפשרות להכניס נר למקום מסויים (כמכוננית וכדומה) - ישתמש בפנס^ט.

ז. ניתן לבדוק כמה מקומות בברכה אחת^י (ועיין בשאלה 15).

ח. חייל אשר לא יהיה ביחידתו בליל בדיקת חמץ - עיין בשו"ת שאלה 14.

מכירת חמץ

ט. חייל שיש בבעלותו חמץ שברצונו להשאיר לאחר חג הפסח, ימכרנו לגוי באמצעות כתב הרשאה לרב הצבאי, למש"ק היהדות או לנאמן היהדות ביחידה^{יא}. רבים מחמירים שאנשים פרטיים לא ימכרו חמץ גמור, משום שאין בביעורו הפסד גדול, וצריך לבער אותו^{יב}.

י. אין המפקדים, הרבנים וקציני הדת צריכים למכור את החמץ שביחידותיהם, מאחר וכל החמץ הנמצא ברשות זה"ל ימכר כדין על ידי הרב הצבאי הראשי.

[יט] רמ"א תלד סעיף ב, משנ"ב סק"ט, חזון עובדיה עמוד נב (שם לא כתב 'הפקר', אבל בעמוד נה כתב שטוב לומר 'הפקר'), פניני הלכה פסח פרק ה סעיף א: [כ] שו"ע תלג סעיף ב: [כא] שו"ע תלג סעיף ב: [כב] הגדה של פסח של הגרש"ז אורבך עמוד 29, יחו"ד חלק א סימן ד, פניני הלכה פסח פרק ד סעיף ה: [כג] שו"ע תלב סעיף ב: [כד] שו"ע תמח סעיף ג: [כה] פניני הלכה פרק ו סעיף ג:

ערב פסח

- יא.** בערב פסח נוהגים הבכורים להתענות 'תענית בכורות'¹.
נהגו להקל בתענית זו ולהפטר ממנה על ידי השתתפות
בסעודת מצוה של סיום מסכת וכדומה².
- יב.** האשכנזים נוהגים שלא לומר 'מזמור לתודה' בערב
פסח³, והספרדים אומרים⁴.
- יג.** בערב פסח אין אומרים 'למנצח' (ספרדים אינם אומרים
אותו בכל חודש ניסן⁵).
- יד.** מן הדין מותר לאכול חמץ עד לשעה רביעית בערב פסח
(עיין בסוף החוברת)⁶. אך מאחר ובבסיסי צה"ל מסיימים
את ההכשרה לפסח כבר יום קודם - אין להשתמש בערב פסח
בחמץ כלל, לא לבישול ולא לאכילה, לא במטבח הציבורי ולא
בחדרי המגורים ואף אין להאכיל בהם בעלי חיים ממועד סיום
הכשרת היחידות. החמץ הנותר יאופסן בחדרי החמץ המסומנים,
עד למוצאי חג הפסח.
- טו.** בנוסף לאמור לעיל (סעיף יד) יש לבער את החמץ שנמצא
בשעת הבדיקה ושיירי החמץ שנותרו, לא יאוחר מסוף
השעה החמישית בערב פסח (עיין בסוף החוברת)⁷. כמו כן, יש
לסיים להגעיל את כל הכלים הצריכים הגעלה עד לשעה ז'⁸.

[כז] שו"ע תע סעיף א. חייל שלא חש בטוב - פטור מהתענית לגמרי (משנ"ב תע
סק"ב): [כז] משנ"ב תע סק"י, חזון עובדיה עמוד רח: [כח] רמ"א תכט סעיף
ב: [כט] חזון עובדיה עמוד ת, הלכות חגים עמוד 72: [ל] רמ"א סימן תכט
סעיף ב: [לא] חזון עובדיה עמוד ח: [לב] שו"ע תמג סעיף
א: [לג] משנ"ב תלד ס"ק יב, חזון עובדיה עמוד סח. (שורפים את החמץ אף אם
מעורב בו פירות הקדושים בקדושת שביעית - 'פירות שביעית' לרב צבי כהן פרק כב הערה
קכח): [לד] שו"ע תנב סעיף א, ועיין שם מה הדין אם לא הגעיל עד לשעה זו:

טז. אם לא ניתן לשרוף את החמץ, ישנן כמה אפשרויות לבערו: א. לפסול אותו שלא יהיה ראוי לאכילת כלב על ידי שישפוך עליו אקונומיקה או נפט וכדומה^ל. ב. להשליכו בשירותים^ל. ג. לנעול אותו בחדר חמץ יחד עם שאר החמץ שנמכר לגוי.

יז. לאחר הביעור, לפני סוף שעה חמישית, יאמרו כל החיילים 'כל חמירא', כמופיע בהגדות ובסידורים. בנוסח שאומרים ביום כוללים את כל החמץ ואומרים "דחזיתיה ודלא חזיתיה, דביערתיה ודלא ביערתיה"^ל.

מי שאינו מבין את הנוסח בשפה הארמית, יאמר בעברית: "כל חמץ שישנו ברשותי, שראיתיו ושלא ראיתיו, שביערתיו ושלא ביערתיו, יתבטל ויהיה הפקר כעפר הארץ"^ל.

יח. בערב פסח אסור לעשות מלאכה מחצות היום והלאה^{לט}. לפיכך, צריך לכבס ולהסתפר לכבוד החג לפני חצות^מ. אך כל מלאכה שמותרת בחול המועד מותרת בערב פסח, ולכן מותר לקצוץ צפרניים ולצחצח נעליים אחרי חצות^{מא} (אשכנזים - לכתחילה יקצצו ציפרניים לפני חצות^{מב}).

[לה] חזון עובדיה עמוד סח, כה"ח ס"ק יב: [לן] שו"ע תמה סעיף א, משנ"ב ס"ק ה: [לז] שו"ע תלד סעיף ג: [לח] עיין לעיל הערה 11: [לט] שו"ע סימן תסח סעיף א: [מ] משנ"ב תסח סק"ה וסק"ז, חזון עובדיה עמודים קצא-קצד (וכתב שמותר להפעיל מכונת כביסה קודם חצות גם אם ממשיכה לפעול אחרי חצות): [מא] שו"ע ורמ"א תסח סעיף ב, משנ"ב סק"ז, חזון עובדיה עמוד קצג: [מב] משנ"ב תסח סק"ה, ועיין שעה"צ אות ז:

ט. בערב פסח אסור לאכול מצה, כדי שיהיה היכר לאכילת המצה בלילה^מ. אך מותר לאכול תבשיל שמעורב בו קמח מצה^מ, וכן מותר לאכול 'מצה עשירה'^מ.

כ. לאחר תחילת שעה עשירית (עיין בסוף החוברת) אסור לאכול כל דבר שברכתו 'המוציא' או 'מזונות', שאר דברים - מותר לאכול מהם רק מעט, באופן שלא ישבע, כדי שיאכל מצה לתיאבון^מ.

כא. מדליקים נרות חג לפני השקיעה^מ, ומברכים: "להדליק נר של יום טוב"^מ. יש הנוהגות לברך גם כן 'שהחיינו'^מ, מי שברכה 'שהחיינו' בהדלקת נרות לא תענה 'אמן' אחר ברכת 'שהחיינו' בקידוש^י.

כב. לאחר תפילת ערבית אומרים הלל שלם בברכה^א. יש אומרים שמי שמתפלל ביחידות לא יברך על ההלל^ב.

[מג] רמ"א תעא סעיף ב, חזון עובדיה עמוד קצו. (אשכנזים נוהגים שלא לאכול מצה כבר מראש חודש ניסן - משנ"ב תעא ס"ק יב): [מד] 'דיני הגעלה' לרב אריה ליפשיץ (אב"ד ויזניץ) סעיף כח (ברכה משולשת עמוד 85): [מה] שו"ע תעא סעיף ב: [מז] שו"ע תעא סעיפים א-ב, משנ"ב סק"ב, חזון עובדיה עמודים קצט-קפ: [מו] שש"כ פרק מד סעיף ב. אם לא הדליקו לפני השקיעה - ביום טוב יכולים להעביר אש ולהדליק, ויניח את הגפרור שהדליק ממנו לכבות מעצמו: [מח] שו"ע רסג סעיף ה: [מט] משנ"ב רסג ס"ק כג. בחזון עובדיה עמוד רסט כתב שלכתחילה אין לברך 'שהחיינו': [נ] שש"כ פרק מד סעיף ד, וכתב שכמו כן אם שומע את הקידוש מאחר לא יענה 'אמן' על ברכת 'שהחיינו', אך ביחוד חלק ג סימן לד כתב שיכולים לענות 'אמן': [נא] שו"ע תפז סעיף ד: [נב] כן היא דעת הגר"א נבנצל שהובאה במקראי קודש פרק ג הערה יח, אך ביחוד חלק ה סימן לד כתב שאפילו הנשים שאינן באות לבית הכנסת צריכות לגמור את ההלל בברכה:

ההכנות לליל הסדר

כג. יש לסדר את חדר האוכל לליל הסדר בצורה מכובדת כדרך חרות²² מבעוד יום, על מנת שיתאפשר להתחיל את הסדר ללא שיהוי²³.

כד. יש להכין מבעוד יום את צרכי הסדר, דהיינו סידור הקערה, צליית הזרוע והביצה, וכן קילוף החסה למרור ושטיפתה, הכנת חזרת, חרוסת ומי מלח. אם לא הכינו מבעוד יום - עיין בשו"ת חג הפסח שאלה 20.

כה. לכרפס - לוקחים דבר שברכתו אדמה. נוהגים לקחת סלרי (ויש לוקחים תפוח אדמה, צנון או פטרוזיליה). ניתן לקחת גם כל ירק אחר, מלבד חסה או חזרת²⁴.

כו. הקערה:

מנהג האר"י²⁵

מנהג הרמ"א²⁶

[נג] שו"ע תעב סעיף ב: [נד] שו"ע תעב סעיף א: [נה] שו"ע תעג סעיף ד, משנ"ב סק"כ, כה"ח ס"ק מח. אם אין שום ירק אחר, ניתן להשתמש בחסה של המרור גם לכרפס (שו"ע תעה סעיף ב) ומברך 'על אכילת מרור' בטיבול הראשון ולא בשני (ונראה שראוי בשני הטיבולים לאכול 'כזית' ולטבול בחרוסת - עיין משנ"ב תעה ס"ק כו וס"ק כח, חזון עובדיה 'מרור' סעיף ז): [נז] רמ"א תעג סעיף ד: [נח] באר היטב סימן תעג סק"ט:

הסבה

כז. תיקנו חז"ל שבלייל הסדר כל אדם יאכל וישתה בהסבה, משום שבכך מראה את עצמו כבן חורין. צריך להסב במספר מקומות במהלך הסדר^{כז}: בשעת אכילת 'כזית' מצה, בשתיית ארבע כוסות, ב'כורך' וב'אפיקומן', והמיסב בכל הסעודה הרי זה משובח^{כח}. אולם, בעת קריאת ההגדה ובאכילת המרור - אין להסב^{כט}.

כח. ההסיבה תבוצע על ידי הטיית גופו וראשו לצד שמאל על גבי משענת הכסא או הכסא הסמוך^{כט}.

כט. אם אכל את ה'כזית' מצה ללא הסיבה, עליו לשוב ולאכול 'כזית' מצה בהסיבה, אך לא יברך שנית^ל. אך ב'כורך' ובאפיקומן, אם אכל בלא הסיבה, וקשה לו לחזור ולאכול שנית, אינו צריך לחזור ולאכול בהסיבה^{לא}.

ל. אם שתה את אחת מארבע הכוסות שלא בהסיבה - למנהג הספרדים, יחזור וישתה את הכוס בהסיבה בלי ברכה^{לב} (ובכוס הרביעית, אם לא נותר יין בכוס - יחזור וישתה בברכה^{לד}).

[נח] שו"ע תעג סעיף ב, סימן תעה סעיף א, סימן תעז סעיף א: [נט] הרמ"א (תעב סעיף ז) כתב שלכתחילה יסב כל הסעודה, ובחזון עובדיה ('שולחן ערוך' סעיף א) כתב שהמיסב 'הרי זה משובח', ועיין במקראי קודש פרק ט הערה טו שכתב בשם הגר"א נבנצל שכן עיקר, שאין חובה להסב: [ס] משנ"ב תעג ס"ק עא, כה"ח ס"ק קנא. בחזון עובדיה ('מגיד' סעיף נו) כתב שאם רוצה יכול להסב: [סא] שו"ע תעב סעיף ג: [סב] שו"ע תעב סעיף ז, משנ"ב ס"ק כב, חזון עובדיה 'מוציא מצה' סעיף ז. הגר"א נבנצל (ביצחק יקרא) הוסיף שחזור אף אם כבר ברך ברכת המזון: [סג] משנ"ב תעב ס"ק כג ותעז ס"ק ד, חזון עובדיה 'כורך' סעיף ב ו'צפון' סעיף ג: [סד] שו"ע תעב סעיף ז, חזון עובדיה 'קדש' סעיף ז: [סה] שו"ע תפ סעיף א, שו"ת חזון עובדיה סימן מט:

אך למנהג האשכנזים - כך הדין רק בכוס השניה¹⁰.

לא. אישה אינה חייבת בהסיבה, אך יש נשים שנהגו להסב¹¹.

שתיית ארבע כוסות

לב. חכמים חייבו כל אדם מישראל, בין אנשים ובין נשים, לשותות בלילה זה ארבע כוסות יין או מיץ ענבים על הסדר האמור בהגדה¹².

לג. יש לשותות כוסות אלו על פי הסדר האמור בהגדה, ואם שתה אותן זו אחר זו בבת אחת - לא יצא ידי חובתו¹³.

לד. לכתחילה, צריך למלא כל כוס עד הסוף¹⁴. ראוי שלא לקחת כוס גדולה מדי אם אין בדעתו לשותות את רובה¹⁵ (הרבנות מספקת כוסיות מתאימות לליל הסדר).

לה. לכתחילה יש לשותות בכל כוס כשיעור 'רביעית' לפחות, ובדיעבד יוצאים ידי חובה בשתיית רוב 'רביעית'¹⁶.

לו. מותר להוסיף על הכוסות ולשותות יין בזמן סעודתו בין כוס שניה לשלישית, אך אין לשותות יין או מיץ ענבים בין כוס שלישית לרביעית¹⁷.

[10] רמ"א סימן תעב סעיף ז, משנ"ב ס"ק כא: [סז] שו"ע ורמ"א תעב סעיף ד: [סח] שו"ע תעב סעיף ח וסעיף יג: [סט] שו"ע תעב סעיף ח: [ע] כה"ח סימן תעב ס"ק כו בשם המאמר מרדכי, הגר"מ אליהו במקראי קודש פרק ד הערה מח: [עא] שו"ע תעב סעיף ט, משנ"ב ס"ק לג, חזון עובדיה 'קדש' סעיף כג: [עב] שו"ע תעב סעיף ט, משנ"ב ס"ק ל, חזון עובדיה 'קדש' סעיף כג: [עג] שו"ע תעב סעיף א:

סיפור יציאת מצרים

לז. מצוה מן התורה לספר בליל הסדר בניסים ובנפלאות שנעשו לאבותינו במצרים, וכל המרבה לספר הרי זה משובח^{עז}.

לח. כל מי שלא אמר שלושה דברים אלו: פסח, מצה ומרור וביאורם, לא יצא ידי חובה^{עח}.

לט. יש להסביר ולבאר את ההגדה באופן שיבינו כל החיילים הסמוכים לשולחן ה'סדר' ויצאו ידי חובת סיפור יציאת מצרים^{עט}.

מ. אם משתמשים ביין של 'אוצר בית דין', אין להטיף ממנו בשעת אמירת עשר המכות, שהרי אסור להפסיד יין הקדוש בקדושת שביעית^פ.

אכילת מצה ומרור

מא. מצוה מן התורה על כל אחד מישראל לאכול 'כזית' מצה בליל הסדר (בנוגע לשיעורים - עיין בטבלה שבהמשך). יש להקפיד לאכול דוקא מצה 'שמורה' (המשומרת לשם מצוה). כשאינן מצה 'שמורה' - יקיים את המצווה במצה רגילה^{פא}.

מב. אין יוצאים ידי חובה במצה מבושלת^{פב} או שרויה במרק^{פג}, וכן אין לאכול את מצות המצוה עם תערובת כלשהי^{פד}.

[עד] רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה א, חזון עובדיה 'מגיד' סעיף י: [עה] רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ה, משנ"ב תעג ס"ק סד: [עו] רמ"א תעג סעיף ו, חזון עובדיה 'מגיד' סעיף ד: [עז] סידור עולת ראייה חלק ב עמוד רפ, חזון עובדיה 'קדש' סעיף טז: [עח] שו"ע תנן סעיף ד, ובמשנ"ב ס"ק כא. ועיין בביה"ל ד"ה 'טוב לשמרן': [עט] שו"ע תסא סעיף ד: [פ] משנ"ב תסא ס"ק יח וס"ק כ, שו"ת חזון עובדיה סימן לד: [פא] שו"ת חזון עובדיה סימן לד:

מג. לאחר הברכות על המצה אין לדבר עד שמסיים לאכול 'כזית' מצה^{פב}.

מד. רבים מחמירים לאכול בליל הסדר דווקא מצות שנעשו בעבודת יד (מצות עגולות), אך מעיקר הדין יוצאים במצת מכונה^{פג}.

מה. מצוה מדברי חכמים לאכול 'כזית' מרור, זכר למצות אכילתו עם קרבן הפסח בזמן בית המקדש^{פד}. ניתן לצאת ידי חובת מרור בכמה סוגי ירקות, אך עיקר המצוה היא באכילת חסה^{פה}.

מו. קודם אכילת המרור יש לטבול אותו בחרוסת, זכר לטיט. אולם, כדי שלא תתבטל מרירותו - יש לנער לאחר מכן את החרוסת מעליו^{פז}.

מז. בסוף הסעודה אוכלים 'כזית' נוסף של מצה לאפיקומן^{פח}. לאחר אכילת האפיקומן, אסור לאכול שום דבר עד הבוקר (ועיין בשו"ת חג הפסח שאלה 12). מעיקר הדין מותר לשטוף את. הפה במי פה אחרי האפיקומן, אך יש מקום להחמיר בכך^{פט}.

[פב] חזון עובדיה 'מוציא מצה' סעיף ד, ובסידור עולת ראה (חלק ב עמוד רמג) כתב שלא לדבר עד שמסיים שני זיתים: [פג] יחוד חלק א סימן יד, ועיין מקראי קודש פרק ז סעיף לא: [פד] שו"ע תעה סעיף א: [פה] שו"ע תעג סעיף ה. אם אכל חזרת - יוצא בכך ידי חובה, אך רק אם אכן אכל ממנו 'כזית' בכדי אכילת פרס': [פז] שו"ע תעה סעיף א: [פח] שו"ע תעז סעיף א: [פט] פתח באהלה של תורה סימן עא:

טבלה לשיעורי המצוות בליל הסדר

המצוה	שיעורה	השיעור למעשה	משך זמנה	הערות
מצה	'כזית', ולכתחילה פעמיים 'כזית'. ⁸	כזית: כחצי מצת מכונה ⁴ . בדיעבד - שליש ⁵ , ויש מקילים ברבע ⁶ . יש מחמירים בשני שליש או אפילו במצה שלמה ⁷ .	4 דקות ¹ . לגר"ע יוסף 6-7.5 דקות ² . יש מחמירים - 2 דקות. בשעת הדחק - 9 דקות ³ .	מצוה מן התורה. ראוי להקפיד לקיימה בשיעור לכתחילה. רבים מקפידים לאכול 'מצת יד' בסדר.
מרור	'כזית'. ⁹	עלה חסה גדול.	4 דקות. לגר"ע יוסף 6-7.5 דקות.	יש לוודא שהחסה ללא חשש חרקים.
'כורך'	'כזית' מצה ו'כזית' מרור ¹³ .	כשליש מצה, ויש מקילים ברבע ¹² . עלה חסה גדול.	4 דקות. לגר"ע יוסף 6-7.5 דקות ¹¹ .	בשעת הדחק ניתן להקל שבמרור ל'כורך' לא צריך שיעור 'כזית'. ¹⁰
אפיקומן	'כזית'. ¹⁷	לאשכנזים - כשליש מצה ¹⁵ - לספרדים - לכתחילה חצי מצה ¹⁶	4 דקות. לגר"ע יוסף 6-7.5 דקות.	טוב לקחת כשיעור שני זיתים ¹⁴
ארבע כוסות	'רביעית' בכל כוס ²¹	86 סמ"ק (כשליש כוס חד פעמית). יש מחמירים - 150 סמ"ק ²⁰ .	לכתחילה - בבת אחת, בדיעבד - כמו במצה ¹⁹ .	לכתחילה ישתה רביעית, ואם הכוס גדולה ישתה את רוב הכוס. בדיעבד - די ברוב רביעית ¹⁸

ההערות בעמוד הבא

- 1 כ'די אכילת פרס' - ע"פ הגרא"ח נאה (שיעורי ציון סעיף יג), ערוך השלחן (או"ח רב, ח) הגר"ש ישראלי והגר"מ אליהו (במקראי קודש פרק ד הערה מב), כה"ח (ר"י סק"ח).
- 2 חזון עובדיה "מוציא מצה" סעיף ב.
- 3 בשו"ת חתם סופר (חלק ו' סימנים ט"ז וכ"ג) כתב ששיעור כדי אכילת פרס הוא 2-9 דקות.
- 4 'כזית' הוא לכתחילה שיעור חצי ביצה (שו"ע סימן תפ"ו סעיף א', משנ"ב סק"א, חזון עובדיה 'מוציא מצה' סעיף טו, הגר"מ אליהו בקונטרס השיעורים במקראי קודש). חצי ביצה הוא כ 27 סמ"ק (הגרא"ח נאה בשיעורי ציון עמוד ע', הגר"ע יוסף והגר"מ אליהו לעיל), שיעור זה יוצא קרוב ל 15 גרם מצה, ומשקל מצת מכונה הוא כ 30 גרם (פסקי תשובות תפו סעיף א בשם ספר המידות ושיעורי תורה פרק יז).
- 5 ע"פ המקילין ש'כזית' הוא כשליש ביצה (משנ"ב סימן תפו ס"ק א', חזו"ע מוציא מצה סעיף טו).
- 6 על פי מדידת הגר"י קנייבסקי שמצת מכונה היא כ 75 סמ"ק (פסקי תשובות תפו הערה 6).
- 7 החזו"א (או"ח סימן ק ס"ק ו-ז) פסק שקטנו הביצים ולכן כזית הוא כביצה שלמה, וכן כתב המשנ"ב (תפו ס"ק א') שבדאורייתא יש להחמיר כך, אך המנהג הנפוץ יוצר הוא שלא להחמיר בכך (הגר"ש ישראלי, הגר"ש מן ההר, הגר"א נבנצל והגר"ד ליאור בקונטרס השיעורים במקראי קודש, הגר"א שפירא במכתבו שם).
- 8 שו"ע סימן תעה סעיף א' משנ"ב ס"ק יא, ביה"ל ד"ה 'כזית', חזון עובדיה
- "מוציא מצה" סעיף א'.
- 9 שו"ע תעה, א
- 10 שו"ת חזו"ע סימן מב, וכן היא שיטת הרא"ש שהובאה בשערי תשובה תע"ה ד"ה זכורכה.
- 11 גם בכורך צריך לכתחילה לאכול את הכל בכדי אכילת פרס- הגר"ש ישראלי והגר"מ אליהו במקראי קודש פרק ט הערה כט.
- 12 משנ"ב תפו ס"ק א'.
- 13 משנ"ב סימן תעה ס"ק ט"ז.
- 14 משנ"ב תפ"ו ס"ק א'.
- 15 משנ"ב תפ"ו ס"ק א'.
- 16 שו"ע סימן תפו סעיף א' חזו"ע מוציא מצה סעיף טו, הגר"מ אליהו מקראי קודש פרק ט הערה כט.
- 17 שו"ע תעו, א.
- 18 שו"ע תעב, ט, משנ"ב ס"ק ל' ול"ג, חזו"ע 'קדש' סעיף כג, בכום רביעית ראוי להתאמץ יותר לשתות רביעית כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה (משנ"ב תעב ס"ק ל, חזו"ע 'הלל' סעיף ח).
- 19 רמ"א תע"ב סעיף ט', משנ"ב ס"ק ל"ד, חזו"ע 'קדש' סעיף כד.
- 20 השיטה המקובלת היא 86 סמ"ק, ולשיטת החזו"א היא 150 סמ"ק, אך אין צורך להחמיר בכך אלא בכום ראשונה שעיקרה מדאורייתא (שש"כ פרק מז סעיף ט, ועיין חזו"ע 'קדש' סעיף כג שרביעית היא 81 סמ"ק)
- 21 שו"ע תעב, ט.

שאלות ותשובות דיני חמץ ובדיקתו

בדיקת וביעור חמץ

שאלה 1. הנחת פתיתי חמץ

לאחר שנוקה המחנה לפסח וכל החמץ סולק ממנו, כיצד ניתן לבדוק בברכה מבלי להניח כנהוג עשרה פתיתי חמץ קודם הבדיקה?

בגלל הצורך המערכתי שבסיסי הצבא יהיו ריקים מחמץ לפני זמן בדיקת חמץ, אין אפשרות להטמין פתיתי חמץ בבסיסי צה"ל. למרות זאת, אין מניעה לברך על ביעור חמץ, הואיל והברכה היא על עצם הבדיקה, גם כאשר אין ודאות שיימצא חמץ בעקבותיה^ט.

שאלה 2. ברכה על בדיקת חמץ

האם מברכים על בדיקת חמץ הנערכת בבסיסים צבאיים?

כל המבנים שמכניסים בהם חמץ בבסיס חייבים בבדיקה^צ. לדעת רבים מן הפוסקים יש לברך על בדיקה זו, למרות שהמבנים אינם בבעלותם של החיילים^{צא}, ובפרט על הבדיקה בחדרי המגורים שחיילים דרים בהם ומכניסים לתוכם חמץ^{צב}.

[פט] רמ"א תלב סעיף ב, חזון עובדיה עמוד לז: [צ] הדבר לא גרע ממה שמצינו לענין בית כנסת שחייבים לבודקו - שו"ע תלג סעיף י: [צא] במשנ"ב (סימן תלג ס"ק מז) ובכה"ח (סימן תלג ס"ק עט) כתבו לברך על בדיקה בבית כנסת. אך ערוך השולחן (סימן תלג סעיף יב), המהרש"ם (דעת תורה סימן תלג סעיף י) והגר"ע יוסף (חזון עובדיה עמוד מט) כתבו שאין לברך על בדיקה בבית כנסת: [צב] פסקי הלכות צבא לגר"ש גורן עמוד 212, כחיצים ביד גיבור חלק א עמוד 105, הרב מישאל רובין בקשרי מלחמה חלק ב עמוד 222 (ועיין ב'המורים בקשת' תשובה 129), וכן הורונו הגר"י זילברשטיין

שאלה 3. בדיקה בחדר משותף

כיצד בודקים את החמץ בחדר שמתגוררים בו כמה חיילים?

החובה לבדוק את החמץ מוטלת על כל החיילים המתגוררים בחדר. ראו שכולם ישתתפו בבדיקה, ש'מצוה בו יותר מבשלוcho', ולכן **יברך אחד** (ועיין בשאלה 2), **ויצאו כולם בברכתו**, ויתפזרו לבדוק את החדר^צ.

אם הדבר קשה עליהם, **יכולים כולם לצאת ידי חובה בבדיקה שאחד בודק, ואפילו אם הוא אינו מבני החדר, ויברך רק הבודק לבדו^ד**. בכל מקרה צריך כל חייל לבדוק את ארונו ואת צידו האישי, ורצוי שלצורך כך יקשיבו לברכתו של הבודק ויצאו ידי חובה.

שאלה 4. בדיקה באוהל

האם מברכים על בדיקת חמץ באוהל?

הברכה על בדיקת חמץ נתקנה רק על בדיקת בית, על פי מה שנאמר: "תשביתו שאור מבתים". אוהל סיירים אינו נחשב לבית (בגלל מידותיו), ולכן **מי שישן באוהל סיירים אינו מברך על בדיקתו^ה**. לעומת זאת, **אוהל מגורים גדול נחשב לבית ומברכים על בדיקתו**.

והגר"א נבצל. כן מצינו שבחורי ישיבות צריכים לברך על בדיקת חדריהם (אורחות רבינו חלק ב עמוד ח, הגדת הקהילות יעקב עמוד מג). אך בקשרי מלחמה (חלק ב סימן פד) כתב שחיילים לא יברכו על בדיקת חדריהם, וכן כתב שם הרב דוד כהן בעמוד 225: [צג] ש"ע תלב סעיף ב, משנ"ב ס"ק ח, חזון עובדיה עמודים מח-מט: [צד] משנ"ב תלב ס"ק ח, חזון עובדיה עמוד מט: [צה] על פי מה שיתבאר לקמן בשאלה 5 שאין ברכה אלא על בדיקת בית, ולפי זה נראה שכשאין בו ארבע על ארבע אמות אינו נחשב בית (מסכת סוכה דף ג עמוד ב), וכן כתב בהמורים בקשת' תשובה 129 בשם הגר"ד ליאור והגר"א נבצל. אמנם בהמורים בקשת' הביא בשם הגר"מ אליהו שיש לברך על בדיקה באוהלים בשטח, וכן כתב הגרש"ז אוירבך (בהליכות שלמה מועדים פרק יג סימן ב וסק"ד) לענין חנוכה, שדין שנוהג לימים ספורים בלבד אין צורך בו בדירת קבע של ארבע על ארבע אמות אלא די בשבעה על שבעה טפחים כמו בסוכה. גם מהגר"י אריאל שמענו שיש לברך על בדיקת חמץ כזו:

שאלה 5. בדיקת חמץ בתיק

חייל שאין לו מקום מגורים קבוע, וכל שנותר לו לבדוק הוא הקיטבג שלו - האם יברך על בדיקה זו? האם עליו לבדוק את הקיטבג דווקא בליל ארבעה עשר בניסן?

קיטבג שעשויים להכניס בו חמץ במהלך השנה – חובה לבדוק בליל ארבעה עשר בניסן^{צ1}, כפי שבודקים את כיסי הבגדים וכל מקום שמכניסים לתוכו חמץ^{צ2}. כדי לבדוק כהלכה ראוי להפוך את פנים התיק. אמנם אין לברך על בדיקת הקיטבג כשלעצמו, כי אינו בית^{צ3}.

שאלה 6. בדיקת חמץ בטנק

האם צוות הטנק צריך לבדוק חמץ בטנק? האם מברכים על כך?

יש לבדוק כל מקום שיש חשש שהוכנס שם חמץ, ומכיון שנהוג לעיתים להכניס חמץ בטנק **צריך לבדוק את הטנק ללא ברכה**, כי אינו בית (ועיין בתשובה הקודמת). למעשה, מי שבירך על הבדיקה בחדר יכול להמשיך ולבדוק את הטנק, **ולא יברך שנית על בדיקתו^{צט}**.

[צו] בחק יעקב (תלג סעיף כז) ושו"ע הרב (תלג סעיף מב) כתבו שהטעם שאין בודקים את כיסי הבגדים בליל ארבעה עשר, הוא משום שממילא חוזרים ומכניסים לתוכם חמץ עד לשעת הביעור. מכאן, שבמחנות צה"ל הנקיים מכל חמץ יומיים לפני החג, יש לבדוק בזמן (ראה כעין זה ביחוד חלק א סימן ה לענין מכונית), ואף על פי שבדיקה ביום נוחה יותר, מכל מקום אין לאחר את זמן הבדיקה (שו"ת שבט הלוי חלק א סימן קלו): [צז] רמ"א תלג סעיף יא: [צח] חק יעקב תלו ס"ק יז, כה"ח סימן תלג ס"ק צא, וכן כתב בחזון עובדיה (עמוד לג) וב'המורים בקשת' תשובה 129 בשם הגר"ד ליאור והגר"א נבצל. אמנם מהגר"י אריאל שמענו שאין לקשור בין בדיקת חמץ ל'בית', ולכן יש לברך. גם אם לא בירך על בדיקה בלילה לא יברך על ביעור החמץ שלמחרת, אך אם רוצה לברך יש לו על מי לסמוך (משנ"ב תלב סק"ד): [צט] כן כתב ביחוד חלק א סימן ה לגבי רכב:

שאלה 7. בדיקה בפנס

האם חייבים לבצע בדיקה בטנק לאור נר, שכן הוראות בטיחות אש אוסרות זאת?

כאשר אין אפשרות לקיים את תקנת חז"ל של בדיקה בנר, **ניתן לבצע את הבדיקה על ידי פנס**. בפרט בבדיקת טנק, רק"מ ורכבים שיש חשש שריפה, יש להשתמש בפנס לבדיקת חמץ^ק.

שאלה 8. בדיקה בבית הכנסת

האם מש"ק מו"ר צריך לקיים בדיקת חמץ בבית הכנסת של היחידה?

כמי שמופקד על כל נושאי היהדות ביחידה עליו לקיים בדיקת חמץ בבית הכנסת אור לי"ד בניסן, שכן בתי הכנסת הינם מקומות שמוחזק בהם חמץ. אמנם נחלקו הפוסקים אם ניתן לברך על בדיקה זו, ולכן **יבדוק בבית הכנסת על סמך הברכה שבירך בחדר המגורים שלו**.

כשאין באפשרותו לבדוק תחילה בחדר המגורים, יכולים האשכנזים לברך והספרדים אינם מברכים קא^א.

[ק] יחוד חלק א סימן ד, וכך הביא בשם החזו"א, הגדה של פסח של הגרש"ז אורבך עמוד 29. הגר"מ אליהו בהערותיו לספר הלכות צבא (במהדורה הראשונה) הורה להקפיד לברך תחילה על נר בחדר שאין בו חשש שריפה. (יש להוסיף, שאם בדק בטנק וכדומה בנר, יתכן שהבדיקה אינה מועילה וצריך לבדוק בשנית, משום שחס על הטנק ואינו בודק כהלכה - על פי המשנ"ב תלג סק"י): [קא] במשנ"ב תלג ס"ק מג כתב שיכולים לברך על בדיקת בית כנסת, וכן כתב בשו"ע הרב סעיף לו ובסדר פסח כהלכתו (עמוד רט), אף שבערוך השולחן (תלג סעיף יב) פסק שאין מברכים על בדיקה כזו, וכן כתב המהרש"ם (דעת תורה תלג סעיף י) שיפטר והוה בברכה שמברכים על בדיקת ביתם שלהם. בחזון עובדיה (עמוד מט) ובהלכות חגים לגר"מ אליהו (עמ' 58) כתבו שאין לברך על בדיקת בית כנסת אף שכה"ח (תלג ס"ק עט) כתב לברך:

שאלה 9. בדיקה במחסנים

האם האפסנאים צריכים לבצע בדיקת חמץ במחסני הציוד? האם עליהם לפנות את כל הציוד על מנת לבדוק?

האפסנאים צריכים לבדוק את המחסנים במקום שלעיתים נכנס חמץ. אך הם אינם מחוייבים לפנות את כל הציוד, אלא עליהם לבדוק ככל הניתן עד מקום שידם מגעת, ואילו במקום שהבדיקה כרוכה בטירחה מרובה, יוכלו לסמוך על מכירת החמץ^{קב}.

שאלה 10. בדיקת כלביות

בסיס שיש בו כלבים, האם צריכים לבדוק את החמץ שבכלביות?

בגמרא נאמר: "רפת בקר ולולים אין צריכים בדיקה"^{קג}, ומפרש רש"י שאם היה שם חמץ, הבהמות אכלוהו. עם זאת, נפסק שאם היה במקום חמץ בוודאות, אין סומכים על כך שהבהמות אכלוהו, שאין ספק מוציא מידי ודאי, ולכן הכלביות חייבות בבדיקה^{קד}.

שאלה 11. בדיקת חמץ מאוחרת בלילה

חיילים שיחזרו מפעילות רק בשעות הלילה המאוחרות, מתי יקיימו את בדיקת החמץ?

לכתחילה צריך לקיים את בדיקת החמץ מיד בצאת הכוכבים אור ל"ד בניסן, כדי שלא ישכחו לבדוק^{קה}. אם עקב הפעילות אין אפשרות לבדוק בתחילת הלילה, יכולים למנות את אחד החיילים שנשארים בבסיס כשליח, ויבדוק בברכה^{קי}. אם לא מינו שליח, יבדקו את החמץ מיד בשובם ליחידה בכל שעה משעות הלילה.

[קב] משנ"ב תלג ס"ק כג: [קג] פסחים ח ע"א: [קד] שו"ע תלג סעיף ו, משנ"ב תלג ס"ק כח: [קה] שו"ע תלא סעיף א, משנ"ב סק"א: [קי] משנ"ב תלב סק"י, חזון עובדיה עמוד מט:

שאלה 12. אכילת שליח לפני בדיקת חמץ

חייל שחבריו מינו אותו כשליח לבדוק חמץ בחדריהם, האם אסור לו לאכול עד שגומר לבדוק את החמץ בכל החדרים?

יש מקום להתיר לשליח לאכול לכתחילה לפני הבדיקה, מפני שעליו לא מוטלת חובת הבדיקה^ק.

שאלה 13. ביעור חמץ בשטח האויב

חיילים היוצאים לפעילות מבצעית מעבר לקו כוחותינו, ועתידים לשוב בחזרה לשטחנו בחול המועד, כיצד עליהם לנהוג אם וכאשר ישארו בתרמיליהם שאריות חמץ בערב פסח, שכן לא ניתן להבעיר אש או לזרוק את החמץ בשטח אויב, כדי שלא ישאר תוואי לואי העלול לחשוף את מקום הימצאותם?

החיילים צריכים לעשות מאמץ לקחת מזון כשר לפסח בלבד. במידה ואין מספיק מזון כשר לפסח, על כל חייל לבדוק את כיסי בגדיו, אפודו, תרמילו ושאר ציודו האישי בי"ג בניסן ביום בלי ברכה^{קח} (לא ניתן לבדוק את החמץ בלילה משום שלא ניתן להדליק אור). את שאריות החמץ יש לרכז בשקית סגורה.

בבוקר יום י"ד יכולים לאכול חמץ עד שעה רביעית (ראה בסוף החוברת), וינערו לאחר מכן את הכיסים שהיו עשויים להכניס בהם חמץ^{קט}, בזמן הביעור יבטלו את החמץ באמירת 'כל חמירא', יארזו היטב את שאריות החמץ שנשאר, וישימו שקית זו בתחתית התרמיל, כשמעליה יניחו חבילה נוספת^ק. עם חזרת החיילים לשטחנו בחול המועד, עליהם לשרוף את החמץ מיד^{קיא}.

[קז] שו"ת בצל חכמה חלק ד סימן ס: [קח] אין מברכים אלא על בדיקת בית, כדלעיל שאלה 5: [קט] משנ"ב סימן תלג ס"ק מז: [קי] קשרי מלחמה חלק ג סימן נג, מדין 'כפיית כלי' (שו"ע תמו סעיף א): [קיא] שו"ע תלה סעיף א:

שאלה 14. בדיקת חמץ מוקדמת

חייל היוצא לחופשה כמה ימים לפני חג הפסח, האם חלה עליו חובת בדיקת חמץ ביחידה?

כל חייל שעוזב את יחידתו בין פורים לפסח חייב בבדיקת חמץ ק"י.

על כן, אם החייל לא יוכל להיות בליל הבדיקה ביחידה, עליו לוודא שאחד מחברי החדר יבדוק את החמץ בחדרו, או שימנה את אחד מחבריו כשליח לבדוק את חדרו ק"י. ניתן למנות שליח גם באמצעות הטלפון ק"י. אם אינו מוצא שליח, והוא מניח שלא יכנס חמץ לחדר אחרי עזיבתו, יבדוק ויבטל את החמץ שברשותו בלילה האחרון לפני עזיבתו את היחידה ק"י. בדיקה זו צריכה להיעשות לאור הנר ק"י, אך אין לברך על בדיקה זו ק"י. בסיום הבדיקה יש לבטל את החמץ, ויאמר: "כל חמירא וחמיעא דאיכא בביתא הדין...". או: "כל חמץ שיש בחדר הזה..." ק"י.

[קיב] שו"ע תלו סעיף א: [קיג] משנ"ב תלו סק"א. אין לסמוך על גוי לשליחות כזו - חק יעקב תלב סק"י, ומסתבר שכמו כן אין לסמוך על יהודי שאינו שומר תורה ומצוות (עיין אג"מ יורה דעה חלק ב סימן מג): [קיד] בכה"ח (תלו ס"ק כא) התיר למנות שליח במכתב: [קטז] שו"ע תלו סעיף א, משנ"ב תלו סק"ג, כה"ח סימן תלו סק"ו. חדר שנבדק כך, באחד הימים הקודמים לליל י"ד ניסן, והקפידו שלא להכניס שם חמץ לאחר מכן, ולבסוף התאפשר לבדוק אותו בזמנו - אם החדר נבדק בלילה, אין צריך לחזור ולבודקו כלל; אך אם החדר נבדק ביום - צריך לחזור ולבודקו בלילה כתקנת חכמים, אך בלא ברכה (משנ"ב תלג סק"א, כך החיים סק"ב): [קטז] משנ"ב סימן תלו סק"ג, כה"ח סימן תלו סק"ו: [קצז] רמ"א תלו סעיף א, כה"ח סימן תלו סק"י וסק"ק לט: [קיאח] משנ"ב תלו סק"ג, שעה"צ תלו אות ה, כה"ח סק"ח:

שאלה 15. ברכה על בדיקה בשני מקומות

חייל שנוסע ובודק את ביתו לאחר שבדק את משרדו שבבסיס, האם עליו לברך פעם נוספת?

אם המרחק קטן, יוצא ידי חובה בברכה אחת^{ק"ט}. אך כשהמרחק בין הבסיס לבית מצריך נסיעה ברכב, נחשב להפסק משמעותי, ויכוון בברכתו הראשונה שרוצה לצאת בה ידי חובה בבדיקה שבמשרד, ויברך שוב על הבדיקה שבביתו^{קכ}.

שאלה 16. 'הקפצה' תוך כדי בדיקת חמץ

חייל שברך על בדיקת חמץ, ותוך כדי הבדיקה אירעה 'הקפצה', האם לאחר החזרה לשיגרה עליו להמשיך לבדוק את החמץ על סמך הברכה הקודמת, או שעליו לברך שנית?

אם החייל הוקפץ בין הברכה לתחילת הבדיקה, ודיבר בנושאים שאינם מצורך הבדיקה, עליו לחזור ולברך כיון שהסיח דעתו כשהפסיק בין הברכה למצוה. אך אם ברך והתחיל לבדוק לפני ההקפצה, לאחר שיחזור ימשיך את בדיקתו ללא ברכה, כיון שכבר התחיל במצוה^{קכא}.

שאלה 17. בדיקה מוקדמת או מאוחרת

חייל אשר בליל הבדיקה לא ישהה ביחידה, אך למחרת בערב הפסח יהיה ביחידתו, מתי יעדיף לבדוק את החמץ?

במקרה זה עדיף שיבדוק ללא ברכה בלילה האחרון לפני עוזבו את היחידה, וזאת מחשש שמא יאנס ולא יוכל לבדוק אחר כך^{קכב}.

[ק"ט] שו"ע תלב סעיף ב, משנ"ב סק"ז, חזון עובדיה עמוד מז: [קכ] חזון עובדיה עמוד מז, וכך שמענו מהגר"ד ליאור: [קכא] משנ"ב תלב סק"ה וסק"ו, חזון עובדיה עמודים מד-מה: [קכב] עיין שו"ע תלו סעיף א, משנ"ב סק"ט:

שאלה 18. בדיקה ביום המחרת

חיילים שיצאו לפעילות מבצעית הנמשכת כל הלילה, ואינם יכולים לבדוק חמץ, וגם אינם יכולים למנות שליח לבדוק חמץ, מה יעשו?

כאשר ישובו מן הפעילות בערב הפסח, יבדקו מיד את החמץ בברכה, אף אם הוא אחרי חצות קכ"ג. יש לבדוק עם נר קכ"ד, אלא אם כן הבדיקה מתבצעת במקום שטוף שמש, שאז ניתן לבדוק בלי נר קכ"ה.

אם חוזרים אחרי סוף השעה החמישית (סוף זמן שריפת החמץ – עיין בסוף החוברת), יקפידו לבטל את החמץ באמירת 'כל חמירא' לפני כן, משום שאי אפשר לבטלו לאחר שעה זו קכ"ו.

אם חוזרים רק בערב, לא יבדקו ביום טוב, אלא ימתינו לחול המועד קכ"ז.

שאלה 19. עזיבת מקום בערב פסח

חיילים העוברים למקום אחר או מחליפים חדר בערב פסח, האם עליהם לבדוק את החמץ במקום שאותו הם עוזבים?

מאחר ובליל י"ד החדר נמצא בתחום אחריותם, החיילים צריכים לבדוק את החמץ במקום שהם עוזבים, ובפרט כשחיילים חדשים עומדים להיכנס לחדרים אלו קכ"ח.

[קכג] שו"ע תלה סעיף א, משנ"ב תלה סק"ה: [קכד] משנ"ב תלה סק"ד: [קכה] שו"ע תלג סעיף א: [קכו] שו"ע תלד סעיף ב: [קכז] משנ"ב תלה סק"ג, כה"ח סק"ז: [קכח] עיין משנ"ב תלו ס"ק לב שנחלקו האחרונים אם מכירה לגוי ביום י"ד מפקיעה את חיוב הבדיקה בליל י"ד, ועיין משנ"ב תלז סק"ג שמשמע שמי שמתכוון למכור את ביתו ליהודי בערב פסח חייב בבדיקה, ועיין 'כחיצים ביד גיבור' חלק א עמוד 105:

שאלה 20. הגעה למקום חדש בפסח

חיילים העוברים למקום אחר או מחליפים חדר בפסח, האם עליהם לבדוק את החמץ במקום החדש שאליו הם מגיעים?

אם החדרים שהחיילים אמורים להתגורר בהם לא נבדקו, חובה לבדוקם בברכה אפילו בפסח עצמו **קכט**.

במקום שקיים בו חשש להימצאות חמץ גלוי, עליהם לבדוק מיד ולא להמתין עד הלילה (יעוין שאלה 18 בדין בדיקה ביום). אולם אם המקום נקי - עדיף לקיים את תקנת חכמים ולהמתין ללילה **קל**.

שאלה 21. ביעור חמץ בבתים של האויב

כח שחדר לקראת פסח לשטח האויב ותפס עמדה בתוך בית, האם על החיילים לבער את החמץ שמוצאים בבית אליהם נכנסו?

הכח שנכנס לבית אינו צריך לבער את החמץ שבבעלות הנכרים, אלא עליהם לסגור את החמץ במקום מסויים כך שיהיה היכר שלא יכשלו ב**קלא**.

שאלה 22. חבילות דואר

כיצד יש לנהוג בחבילות מזון שהגיעו לקראת פסח לחדר הדואר היחידתי?

ע"פ פקודת מטכ"ל, הצבא אינו מקבל חבילות במשך הפסח מחשש שיימצא בהם חמץ. מן הראוי לפרסם ביחידה שעל כל חייל לדאוג למשוך את חבילותיו בימים שלפני ערב פסח.

[קכט] שו"ע תלה סעיף א, משנ"ב תלה סק"ה. אין לסמוך על גוי שבדק את החמץ - חק יעקב תלב סק"י, ומסתבר שכמו כן אין לסמוך על יהודי שאינו שומר תורה ומצוות (עיין אג"מ יורה דעה חלק ב סימן מג): [קל] על פי כה"ח סימן תלה סעיף ח: [קלא] שו"ע תמ סעיף ב:

לגבי חבילות שנשארו בערב פסח בדואר, מכיון שהצבא אחראי על חבילות אלו (ושהרי אם החבילות נגנבות הצבא אחראי לפצות את החיילים), הם נחשבים ברשות הצבא לעניין 'בל יראה ובל ימצא' קלב. לכן, החייל האחראי על חדר הדואר צריך למכור דרך הרב הצבאי את החמץ שבחבילות שנשארו בדואר קלג.

אמנם גם אם לא פעלו לפי ההנחיות לעיל, ולא בקשו מרב היחידה למכור את החמץ שבחבילות שבדואר, מכיוון שצה"ל אחראי על חמץ זה, חמץ זה כלול במכירה הכללית של הרב הראשי לצה"ל ואין בו דין חמץ שעבר עליו הפסח.

שאלה 23. מינוי שליח למכירה

חייל המאייש עמדה, האם יש לו אפשרות לעשות מכירת חמץ, למרות שאין באפשרותו לחתום על הרשאה למכירת חמץ בפני רב היחידה או נציגו?

במציאות זו, יכול החייל לקיים שיחה טלפונית עם הרב הצבאי ולמסור לו את פרטיו על מנת שיהיה שליח עבורו לצורך מכירת החמץ קלד.

דיני חמץ

שאלה 24. תערובת קטניות

כיצד ינהגו חיילים אשכנזים, אם הגישו להם במהלך הפסח מזון שיתכן ומעורבים בו קטניות, או שבושל בכלים אלו?

האשכנזים נהגו שלא לאכול קטניות בפסח קלה, אך בשעת הדחק כשאינו לחייל אשכנזי מה לאכול, ועלול הדבר לפגוע בכשירותו המבצעית, מותר לו לאכול ולבשל מהמינים הללו קלי. אך מציאות זו אינה שכיחה, כיון

[קלב] ראה שו"ע תמ סעיף א: [קלג] ראה שו"ע תמג סעיף ב. מכירה מועילה אפילו אם החמץ שייך לגוי - ראה משנ"ב תמ סק"ד, כה"ח סק"י: [קלד] סדר פסח כהלכתו פרק יא סעיף י בשם הגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ: [קלה] רמ"א תנג סעיף א: [קלו] משנ"ב תנג סק"ז, מלומדי מלחמה סימן פד:

שלא חסר מזון אחר משביע בצבא, וכן אין בצבא בישול קטניות בפסח.

אם נתערבו קטניות במאכלו, מותר באכילה, ויוציא את הגרגרים שמוצא קליז, וכל שכן שהכלי אינו נאסר קליח.

שאלה 25. חמץ לכלבים

האם מותר להאכיל כלבים בפסח במזון שיש בו חמץ?

חמץ בפסח אסור באכילה ובהנאה, ואף אסור ב'בל יראה ובל ימצא', ואף תערובתו אסורה קליט, ולכן בודאי אסור לתת מזון זה לכלבים קמ, אלא צריך למצוא להם תחליפי מזון לפסח.

שאלה 26. דין חמץ שלא נמכר

חיילים שמצאו בחדרם לאחר הפסח חמץ שלא נמכר לגוי, כיצד צריך לנהוג בו?

במידה ומדובר בחמץ של הצבא, הרי שהוא נמכר על ידי הרבצ"ר, שלו ניתנה הסמכות על ידי ראשי צה"ל והמדינה למכור את החמץ.

אם מדובר בחמץ פרטי של החיילים, כגון חטיפים, שקדי מרק וכדומה, הרי יש לחמץ זה דין 'חמץ שעבר עליו הפסח' שאסור באכילה ואף בהנאה קמא.

[קלז] רמ"א תנג סעיף א, משנ"ב תנג סק"ח, מלומדי מלחמה סימן פד: [קלח] סדר פסח כהלכתו פרק טז סעיף ט, חזון עובדיה עמוד פו: [קלט] שו"ע תמב סעיף א: [קמ] שו"ע תמח סעיף ו: [קמא] שו"ע סימן תמח סעיף ב וסעיף ה:

שאלה 27. חמץ שנמצא בפסח

חייל שמצא חמץ בארון שלו במהלך יום טוב ראשון של פסח, מה עליו לעשות?

חמץ שנמצא ביום טוב ראשון, יש לכסות אותו בכלי, ומיד במוצאי היום ישרפו את החמץ ויבערוהו ^{קמ"ב}.

שאלה 28. חמץ במוצב בפסח

כיצד לנהוג בחמץ שהושאר על ידי חייל שאינו שומר תורה ומצוות?

חיילים אחרים אינם עוברים על חמץ זה ב'בל יראה ובל ימצא', כיון שאין זה החמץ שלהם ואינם חייבים באחריותו. עם זאת עליהם לעשות מחיצה ביניהם ובין החמץ כדי שיהיה היכר שלא יבואו לאוכלו ^{קמ"ג}, ועדיף אף לסגור את החמץ בחדר שלא נכנסים אליו, או בארון נעול שלא יפתח בפסח.

ביום טוב עצמו אסור לעשות מחיצה, ואסור לטלטל את החמץ משום מוקצה, ועל כן יש לכסות את החמץ בכלי עד למוצאי יום טוב ^{קמ"ד} (כפי שנכתב בתשובה הקודמת).

שאלה 29. הפיכת כלי בשרי לחלבי

האם ניתן אחר ההכשרה לפסח להפוך כלי בשר לחלב ולהיפך?

אשכנזים נוהגים שלא להגעיל כלים בשריים כדי להשתמש בהם כחלביים ולהיפך, כדי שלא יבואו לטעות בהם. אך אם מגעילים לצורך פסח, מותר להחליף בין בשרי לחלבי, כיון שלא היתה ההגעלה לצורך זה ^{קמ"ה}.

[קמ"ב] שו"ע תמו סעיף א: [קמ"ג] שו"ע תמו סעיף ב: [קמ"ד] שו"ע תמו סעיף א, רמ"א תמו סעיף ב: [קמ"ה] משנ"ב תנא ס"ק יט:

שאלות ותשובות חג הפסח

ערב פסח

שאלה 1. תענית בכורות

חייל בכור, שעקב הפעילות המבצעית

אין באפשרותו ללמוד מסכת גמרא ולסיימה, מה יעשה?

המנהג הנפוץ הוא שנפטרים מתענית בכורות דווקא על ידי סיום מסכת בגמרא קמ"ו. אך חיילים במצב של שעת הדחק, שאין באפשרותם ללמוד מסכת גמרא או סדר משניות, יוכלו לסמוך על סיום מסכת משניות קמ"ז, או ספר נביא עם פירוש קמ"ח, כמו כן יכולים לחלק ביניהם לימוד מסכת גמרא קמ"ט. במקרים אלו יש להקפיד לכתחילה שכל אחד מהבכורים יהיה בין הלומדים, ולא רק יצטרף לסעודה ק"י. יש מי שכתב להצטרף לסיום מסכת באמצעות שיחת טלפון קנ"א.

(בשנים שערב פסח חל בשבת, אף שנהגו להקדים את תענית בכורות ליום חמישי קנ"ב, מעיקר הדין ניתן להקל שאין חובה להתענות כלל קנ"ג).

[קמ"ו] משנ"ב תע סק"י וחזון עובדיה עמוד ר"י: [קמ"ז] שו"ת אפרקסתא דעניא חלק א סימן קנד אות ג, חזון עובדיה עמוד ר"י: [קמ"ח] פסקי תשובות תע אות ט בשם שו"ת תשובות והנהגות חלק א סימן ש: [קמ"ט] שו"ת קנין תורה חלק ה סימן נב, אך בחזון עובדיה עמוד ר"א הערה מה נחלק על כך: [קנ] חזון עובדיה עמוד ר"י: [קנ"א] הגרש"ז אורבך בהגש"פ עמוד 284: [קנ"ב] רמ"א תע סעיף ב, ילקו"י מועדים עמוד שעד: [קנ"ג] בשו"ע תע סעיף ב הביא יש אומרים ויש אומרים, והלכה כיש אומרים בתרא:

שאלה 2. אכילת מצה בחודש ניסן

חייל הנוהג שלא לאכול מצות מראש חודש ניסן, ובצבא אוכלים מצות מספר ימים קודם הפסח (בגלל צרכי ההכשרה המוקדמת ביחידות), מה עליו לעשות?

מעיקר הדין אין איסור לאכול מצה אלא בערב פסח. המנהג שלא לאכול מצות מראש חודש הוא מנהג בלבד^{קני}. לפיכך, יש מקום להקל לחייל המתקשה באופן זמני לקיים מנהג זה, ואף ללא צורך בהתרת נדרים^{קניה}. אך בערב פסח מעלות השחר אסור לאכול מצות.

שאלה 3. אכילת מצה בערב פסח (בבוקר הקודם לכניסת החג)

הצבא לא מספק חמץ בערב פסח, במקביל על פי ההלכה אין לאכול מצה בערב פסח - מה ניתן אם כך לאכול במקום לחם?

מותר לאכול בערב פסח מצות שאין יוצאים בהם ידי חובה בליל הסדר, כגון תבשיל מקמח מצה וכן מצה מבושלת או מטוגנת^{קני}.

עוגה העשויה מקמח מצה - רבים מחמירים שלא לאוכלה בערב פסח, משום שאין אפיה אחרי אפיה, דהיינו גם אחרי טחינת המצה ואפייתה מחדש כעוגה, דינה כמצה האסורה לאכילה בערב פסח^{קני}.

[קנד] רמ"א תעא סעיף ב, משנ"ב תעא ס"ק יב: [קנה] כחיצים ביד גיבור חלק ב עמוד 121, וכיוצא בזה היא דעת הגר"ע יוסף שלא צריך התרת נדרים במקום שיש קושי זמני לקיים את הנדר (יבי"א חלק ב סימן ל סעיפים ה-ו, יחוד חלק א סימן מא), אך עיין במשנ"ב תקפא ס"ק יט (ובשעה"צ אות לג) שלכתחילה צריך התרת נדרים: [קנו] משנ"ב תעא ס"ק כ, שעה"צ אות יט ואות כ, משנ"ב רצא ס"ק כה, חזון עובדיה עמוד קצט. אך הגר"מ אליהו מחמיר בחתיכות שלמות מטוגנות (מקראי קודש פרק א הערה י): [קנז] הגר"א"ה קוק (בעולת ראייה חלק ב עמוד רמג סעיף כב), הגרש"ז אוירבך (בפסקי תשובות תעא הערה 9), שבט הלוי (חלק ח סימן קיז שאלה א), חזון עובדיה (עמוד קצט), אך בשעה"צ (תעא אות טז) משמע שמתיר, וכן בשש"כ

ליל הסדר

שאלה 4. 'סדר' מוקדם

חיילים היוצאים לפעילות בתחילת הלילה ולא יחזרו עד הבוקר, ממתי יכולים הם להתפלל ערבית ולקיים את מצוות ליל הסדר?

במצב זה, יכולים החיילים להקדים ולהתפלל תפילת ערבית של יום טוב החל מפלג המנחה (וישובו לקרוא אחר צאת הכוכבים קריאת שמע של ערבית), ויאמרו הלל בברכה קני^ח. אך את הקידוש של החג, אשר בסיומו שותים את הכוס הראשונה מארבעת הכוסות וכן את אמירת ההגדה ושאר מצוות ליל הסדר, ניתן לקיים רק לאחר צאת הכוכבים קניט^ט.

בשעת הדחק, יוכלו להתחיל את הקידוש של ליל הסדר 13 דקות אחר השקיעה, אך את המצה יאכלו אחרי צאת הכוכבים קס^ט. כמו כן, יש באפשרותם לקצר ולומר את עיקרי ההגדה בלבד כמפורט בשאלה 11. אין הדבר אפשרי, צריכים החיילים במידת האפשר לקיים את ה'סדר' תוך כדי הפעילות קסא^א.

(פרק נו הערה ג), וכן דעת הגר"מ אליהו (במקראי קודש פרק א ס"ק ו). מצה עשירה - בשו"ע תעא סעיף ב התיר לאכול מצה עשירה בערב פסח. למעשה נחלקו פוסקי זמננו ביחס לכשרות לפסח של המצות העשירות: [קנח] יחוד חלק ה סימן לד, הגר"מ אליהו והגר"א נבצל במקראי קודש פרק ג הערה כ. אך במועדים וזמנים (חלק ג סימן רס) כתב שהלל הוא מחובת הלילה דווקא: [קנט] שו"ע תעב סעיף א, משנ"ב סק"ה, חזון עובדיה 'קדש' סעיף א: [קס] הגר"ש גורן בתשובה המופיעה בסוף מקראי קודש: [קסא] הגר"ש גורן בתשובה המופיעה בסוף מקראי קודש, קשרי מלחמה חלק ב סימן פה:

שאלה 5. 'סדר' בין השמשות

חיילים שהאפשרות היחידה שלהם לקיים את ה'סדר' היא בין השקיעה לבין צאת הכוכבים, כיצד ינהגו?

אם נאלצים לקיים את ה'סדר' 'בין השמשות', לא יברכו על המצה והמרור^{קסב}, אך כן יברכו את ברכת 'אשר גאלנו'^{קסג}, ואת ברכת 'יהלוד'^{קסד}.

החיילים יתאמצו במידת האפשר לחזור ולקיים את מצוות הסדר לאחר צאת הכוכבים, ובפרט אכילת 'כזית' מצה, וסיפור ביציאת מצרים כפי יכולתם, שאלו הן המצוות שחיובם מדאורייתא, אך לא יברכו שנית על מצוות שכבר קיימו בין השמשות, ולא יברכו שנית 'אשר גאלנו' ו'יהלוד'^{קסה}.

שאלה 6. חיילים שלא יקיימו את ה'סדר'

חיילים היוצאים לפעילות לקראת ליל הסדר ולא יחזרו עד הבוקר, ולא יוכלו לקיים את ה'סדר' בלילה כלל, כיצד ינהגו?

חיילים שלא יתאפשר להם לקיים את ה'סדר' בלילה כלל, יקדשו לאחר פלג המנחה, יאכלו מצה ללחם משנה (בלא ברכת 'על אכילת מצה')

[קסב] הגר"א נבנצל במקראי קודש פרק ד הערה קמה, אך מדברי הגר"מ אליהו המובאים שם משמע שניתן לברך על אכילת המצה: [קסג] הגר"ש מן ההר בתשובה המופיעה בסוף מקראי קודש, וכן מצינו שלמרות שמצות סיפור יציאת מצרים אינה נוהגת אלא בלילה, הפוסקים הקלו לברך 'אשר גאלנו' גם בזמן שאין מצות סיפור יציאת מצרים נוהגת בוודאות, כדלקמן בהערה קעד, ועיין שם גם לגבי הברכות על ארבע הכוסות: [קסד] הגר"ש מן ההר בתשובה המופיעה בסוף מקראי קודש, ועיין שו"ת יחו"ד חלק ה סימן לד: [קסה] פרי מגדים (תעב משבצות זהב סק"א), שו"ת חזון עובדיה סימן א וסימן כג (בהערה), ילקו"י מועדים עמוד שפד, הגר"א נבנצל במקראי קודש פרק ד הערה קמה, קשרי מלחמה חלק ב סימן פה. עיין עוד במקראי קודש פרק

ויסעדו סעודת יום טוב כבשאר ימים טובים^{קס"י}, ואינם יוצאים בכך ידי חובת מצוות ה'סדר'^{קס"ז}. אם החיילים עשויים לאכול מצה בהמשך הלילה, לא יאכלו מצה מבעוד יום, אלא יצאו ידי חובת 'קידוש במקום סעודה' בשתיית רביעית מהיין^{קס"ח}.

בכל מקרה יתאמצו החיילים לכל הפחות לאכול 'כזית' מצה תוך כדי הפעילות, ולספר כפי יכולתם בסיפור יציאת מצרים, שאלו הן המצוות המחוייבות מדאורייתא^{קס"ט}.

שאלה 7. 'סדר' אחר הצות

חיילים החוזרים מפעילות לאחר הצות הלילה, האם יכולים הם לקיים את מצוות ליל הסדר בשעה זו?

נחלקו הראשונים אם זמן אכילת מצה הוא כל הלילה או רק עד הצות. לכן, **לכתחילה יש להקפיד לומר את עיקרי ההגדה** (כמפורט בשאלה 11) **ולקיים את יתר מצוות ליל הסדר, כולל אכילת האפיקומן קודם הצות הלילה^{ק"ע}**. לפיכך, על החיילים לקחת איתם מנות סדר אישיות (הכוללות את הנדרש לעריכת ה'סדר') ולערוך את ה'סדר' תוך כדי הפעילות^{קע"א}.

ז הערה סה: [קסו] הגר"א נבנצל והגר"ד ליאור (במקראי קודש פרק ד הערה קמה), קשרי מלחמה חלק ג סימן נד: [קסז] הגר"ש גורן, הגר"ש ישראלי, הגר"ש מן ההר, הגר"א נבנצל והגר"ד ליאור (במקראי קודש פרק ד הערה קמה ובנספחים שבסוף הספר), וכן הוא בקשרי מלחמה (חלק ג סימן נד), וכן כתב הגר"ע יוסף בשו"ת חזון עובדיה סימן א (אלא שנראה שלדעתו ניתן לקיים בשעת הדחק את מצות ארבע כוסות מבעוד יום). אך לדעת הגר"מ אליהו (במקראי קודש פרק ד הערה קמה), יכולים החיילים לקיים את ה'סדר' מבעוד יום, ורק 'כזית' מצה יאכלו אחרי השקיעה, וכן כתב בקשרי מלחמה חלק ב (סימן פה): [קסח] הגר"א נבנצל במקראי קודש פרק ד הערה קמה, קשרי מלחמה חלק ב סימן פה וחלק ג סימן נד: [קסט] הגר"ש גורן בתשובה המופיעה בסוף מקראי קודש: [קע] שו"ע ורמ"א תעז סעיף א: [קעא] הגר"ש גורן בתשובה המופיעה בסוף מקראי קודש, קשרי מלחמה חלק ב סימן פה (וכתב שלא ניתן לאכול מצה תוך כדי מארב, כיון שיישארו פירורים וכיון שזה מרעיש):

אם אין באפשרותם לקיים את ה'סדר' תוך כדי פעילות, ואף לא 'סדר' מקוצר, ניתן לקיים את ה'סדר' עד עלות השחר^{קעב}. באשר לברכות, לא יברכו 'על אכילת מצה' ו'על אכילת מרור'^{קעג}, אך כן יברכו את ברכת 'אשר גאלנו'^{קעד} ואת ברכת 'יהללוך'^{קעה}.

שאלה 8. 'סדר' סמוך לחצות

חיילים החוזרים מפעילות מעט לפני שעת חצות, כיצד עליהם לנהוג לעניין מצוות ליל הסדר?

במצב זה, החיילים צריכים להזדרז ולשנות מסדר ההגדה המקובל, עליהם לקדש תחילה ולשתות כוס ראשונה, ולאחר מכן ליטול ידיים ולברך 'המוציא' ו'על אכילת מצה' ולאוכלה, ולברך על אכילת מרור ולאוכלו עוד לפני חצות הלילה, יאמרו את ההגדה כסדרה, ולאחריה יסעדו את הסעודה^{קעי}.

עייני גם בשאלה 11, שאם הזמן מספיק יש לומר סדר הגדה מקוצר.

[קעב] משנ"ב תעז סק"ו: [קעג] משנ"ב תעז סק"ו, ביה"ל ד"ה "ויהא", חזון עובדיה 'מוציא מצה' סעיף כב, 'המורים בקשת' תשובה 131 בשם הגר"א נבנצל, הגר"מ אליהו והגר"א ליאור, הגר"ש מן ההר (בתשובה המופיעה בסוף מקראי קודש, ועייני שם בתשובת הגר"ש גורן שמיקל לברך, וכן מובא שם בפרק ז הערה סח בשם הגר"מ אליהו שניתן לברך): [קעד] שו"ת חזון עובדיה סימן כג, הגר"מ אליהו (בהמורים בקשת' תשובה 131), מקראי קודש פרק ו הערה כח בשם הגר"ש גורן, הגר"ש ישראלי, הגר"ש מן ההר, הגר"א נבנצל והגר"מ אליהו: [קעה] משנ"ב תעז סק"ז ושעה"צ אות ו, חזון עובדיה 'הלל' סעיף ז, הגר"מ אליהו (בהמורים בקשת' תשובה 131). יש שכתבו שבמקרה זה אשכנזים ינהגו כמנהג הספרדים שאינם מברכים על כוס שניה ורביעית (פרי מגדים אשל אברהם תעג ס"ק א, חזון עובדיה 'הלל' סעיף ז, הגר"מ אליהו בהמורים בקשת' תשובה 131), אך כמדומה שלא נהגו כן: [קעו] שו"ע תעז סעיף א, משנ"ב סק"ו, כה"ח סק"י:

שאלה 9. 'סדר' אחרי עלות השחר

חיילים שהיו בפעילות בלילה, ולא יכלו לקיים את מצוות ליל הסדר, האם יכולים לקיים את ליל סדר אחר עלות השחר?

לא ניתן לקיים את מצוות הסדר לאחר עלות השחר^{קעז}. חיילים אלו אשר היו אנוסים, נפטרו מקיום מצוות ליל הסדר מדין 'העוסק במצוה פטור מן המצווה'.

אמנם, בבוקר החג קודם סעודתם עליהם לקדש בנוסח קידוש הלילה^{קעה}.

שאלה 10. אכילה לפני ה'סדר'

חיילים שיוכלו להתחיל בקיום ליל הסדר רק בשעה מאוחרת יחסית עקב פעילות מבצעית, האם יוכלו לאכול ולשתות לפני ה'סדר'?

בערב פסח אחר הצהריים אסור לאכול פת (אפילו מצה עשירה), כדי שיאכל מצה בלילה לתיאבון^{קעט}. כאשר עוסקים בפעילות מבצעית, המחייבת ערנות, ובפרט כאשר קיים חשש שעקב הרעב התפקוד ייפגם, יכולים לקדש, כל חייל ישתה 'רביעית', על מנת שייחשב ל'מקום סעודה' ולאחר מכן יוכלו לאכול. אך אין לאכול מצות קודם קיום ה'סדר'.

בתום הפעילות, יש לומר את סדר ההגדה שאחר הקידוש, לאכול מצה ולברך כנהוג.

שאלה 11. 'סדר' מקוצר

חייל המוגבל בזמן, האם יש חלקים מיוחדים בהגדה אשר עליו לאומרם?

המצוות מדאורייתא המחייבות בלילה זה הם לאכול 'כזית' מצה, לספר בסיפור יציאת מצרים כפי יכולתו, ולברך ברכת המזון. אמנם חכמים תיקנו לומר את כל סדר ההגדה כפי שאנו מכירים אותה.

[קעז] משנ"ב תעג סק"ד : [קעה] שו"ע רעא סעיף ח : [קעט] שו"ע תעא סעיף א :

כאשר אין זמן לקרוא את כל ההגדה, יכולים לדלג על הקטעים המפורטים להלן^{קפ}:

♦ מהקטע המתחיל ב'מעשה ברבי אליעזר' עד הקטע המתחיל ב'מתחילה עובדי עבודה זרה'.

♦ מ'וירד מצרימה' עד 'אלו עשר מכות'.

♦ מ'רבי יהודה היה נותן בהם סימנים' עד 'רבן גמליאל היה אומר'.

♦ מ'הרחמן הוא ימלוך עלינו לעולם ועד' עד לברכה של הכוס השלישית.

♦ מ'הודו לה' כי טוב' עד 'יהללך ה' אלוקינו על כל מעשיך'.

♦ מסיימים את ההגדה באמירת 'לשנה הבאה בירושלים הבנויה'. בפעילות מבצעית שאין אפשרות לקרוא אף חלקים אלה מההגדה, יש לנהוג כך^{קפא}:

♦ קידוש - שותה כוס ראשונה.

♦ הגדה - 'מה נשתנה', 'עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלוקינו משם ביד חזקה. מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו. פסח על שום... מצה על שום... מרור על שום... ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים', ושותה כוס שניה.

♦ מצה - נוטל ידים (אם אוכל פחות משני 'כזיתים' מצה - לא יברך^{קפב}), מברך 'המוציא' ו'על אכילת מצה', ואוכל 'כזית' מצה.

♦ מרור - אוכל 'כזית' מרור בברכה (בחרוסת).

♦ [אם יש זמן - 'כורד' ו'צפון' - אכילת 'אפיקומן'].

[קפ] בדומה לכך כתב הגר"ש גורן בהגדה לשעת חירום, ועיין בתשובת הגר"ש מן ההר בסוף מקראי קודש: [קפא] על פי קשרי מלחמה חלק ב סימן פה, על פי מה שכתב הגר"ש גורן בהגדה לשעת חירום, ועל פי תשובת הגר"ש מן ההר בסוף מקראי קודש, ועיין משנ"ב תעג ס"ק סד: [קפב] שו"ע קנח סעיף ט:

- ♦ ברכת המזון - ושותה לאחריה כוס שלשית.
- ♦ שותה כוס רביעית^{קפג}.

שאלה 12. אכילה ושתיה לאחר ה'סדר'

חייל שנצרך להקדים את 'ליל הסדר', אך לא היה לו זמן לסעוד את ליבו, האם נאסר עליו לאכול ולשתות עוד אחר אכילת האפיקומן?

בשולחן ערוך נפסק שאין לאכול אחר האפיקומן מאומה^{קפד}, ומשמע מדבריו שהאיסור הוא עד לבוקר, ויש מי שהתיר לאכול מצה שמורה לאחר האפיקומן^{קפה}. לענין שתיה נחלקו הפוסקים ולמעשה יש מקום להתיר לשתות קפה, תה או משקאות קלים^{קפו}.

אם לא די בכך, ויש צורך לשמור על עירנות בזמן הפעילות, **מותר לחיילים לאכול אף מיני מתיקה^{קפז}, ויאכל שנית 'כזית' מצה לשם אפיקומן^{קפח}.** אמנם, אם החייל מודע לאפשרות זו עוד קודם אכילת האפיקומן בראשונה, ואת סעודתו הנוספת הוא מתכוון לסעוד לאחר חצות - יתנה בתחילה שאם ההלכה היא שזמן האפיקומן הוא עד חצות ולאחר חצות מותר לאכול, הרי הוא אוכל מצה זו לשם אפיקומן. ואם ההלכה היא

[קפג] חזון עובדיה 'קדש' סעיף כ: [קפד] שו"ע תעה סעיף א: [קפה] שו"ע הרב תעה סעיף א. במשנ"ב סימן תעב ס"ק כב כתב שאין לאכול פעמיים אפיקומן, ולעומת זאת בסימן תעז ס"ק ד משמע שמותר (ועיין שם בשעה"צ אות ד). בשו"ת חזון עובדיה עמוד תתג דחה דין זה של המשנ"ב וכתב שמי שאכל אפיקומן ללא הסבה יחזור ויאכל בהסבה: [קפז] ראה שו"ע תפא סעיף א. במשנ"ב תעה סק"ב, תפא סק"א כתב שראוי להחמיר בכל משקה שיבטל את טעם המצה מהפה אך במקום צורך גדול מותר לשתות כל משקה שאינו משכר. לדעת הגר"ש ישראלי קפה ותה דינם כמים (מקראי קודש פרק ט הערה נא) וכן כתב הגר"ע יוסף (שו"ת חזון עובדיה סימן נ). במקום שיש בדבר צורך כדי לשמור על ערנות החיילים, בוודאי שרשאים להקל ולשתות (כחיצים ביד גיבור חלק ג עמוד 131, קשרי מלחמה חלק ב סימן פו): [קפז] קשרי מלחמה חלק ב סימן פו: [קפח] משנ"ב תעה סק"א, שו"ת חזון עובדיה 'צפון' סעיף י:

שזמן האפיקומן הוא כל הלילה, אזי רק במצה שיאכל בסוף יצא ידי חובת אפיקומן^{קפט}.

שאלה 13. אכילה למי שישן

חיילים שישנו אחר הסדר וקמים לסיור מבעוד לילה, האם מותר להם לאכול ולשתות?

האיסור לאכול אחר מצת האפיקומן מוגבל לזמן המצוה לספר ביציאת מצרים. ומאחר וחויב הסיפור ביציאת מצרים הוא 'עד שתחטפנו שינה'^{קצ}, מותר לחיילים שישנו לאחר ה'סדר' לאכול ולשתות בקומם^{קצא}.

שאלה 14. ארבע כוסות ללא יין

חיילים שצריכים להמנע משתיית יין, כיצד יוכלו לקיים את מצות ארבע כוסות בלא יין?

ניתן לקיים את מצות שתיית ארבע כוסות גם במיץ ענבים^{קצב}.

במידה ואין אפשרות להשיג אפילו מיץ ענבים, ניתן לקיים את מצות ארבע כוסות אף ב'חמר מדינה'^{קצג}. לענין זה יחשבו כ'חמר מדינה' משקים כמו מיץ טבעי, קפה או קולה ולפי סדר עדיפויות יורד)^{קצד}. בשתיית משקאות אלו יש לברך ברכת 'שהכל' במקום 'בורא פרי הגפן', ו'בורא

[קפט] שו"ת אבני נזר אורח חיים סימן שפא: [קצ] שו"ע תפא סעיף ב: [קצא] שו"ע הרב תפא סעיף א, פרי מגדים תפא אשל אברהם סק"א, קשרי מלחמה חלק ב סימן פו: [קצב] חזון עובדיה 'קדש' סעיף יח (למי שקשה לו לשתות יין). כן מובא בפסקי תשובות (תעב הערה 45) שכך שתו הגר"ז מברסק והחזו"א, וכן דעת הגר"מ אליהו במקראי קודש פרק ד הערה לו (אך הביא שם שלדעת הגר"פ פראנק והגר"א נבצל שיש עדיפות ביין דווקא, ושדעת הגר"מ פיינשטיין שאין יוצאים במיץ ענבים כלל): [קצג] רמ"א תפג, משנ"ב סק"י, הגר"ע יוסף והגר"מ אליהו במקראי קודש פרק ד הערה סה, [קצד] ראה הלכה כסדרה בצה"ל חלק ב פרק יא סעיף ו,

נפשות' במקום 'על הגפן'.

שאלה 15. מימייה או בקבוק לארבע כוסות

האם ניתן לקיים את מצות ארבע כוסות

באמצעות שתיה ממימייה או מבקבוק?

לכתחילה צריך לשתות מכוס, משום שצריך שכל כוס תהיה מלאה **קצה**, וצריך לשתות את רוב הכוס **קצי**. אך אין זה מעכב במקום הצורך. במקרה זה **עדיף להשתמש במימייה על פני בקבוק**, משום שצריך לשתות 'רביעית' בבת אחת, ואילו שתיה מתוך בקבוק שפיו צר נמשכת יותר זמן **קצי**. אך **במקום הצורך ניתן להשתמש בבקבוק קצה**.

לכתחילה יש למזוג כל כוס מארבע הכוסות לחוד **קצט**. אך כאשר קיימת מימייה אחת בלבד (אף אם מכילה 175 סמ"ק בלבד), ואין אפשרות להעביר לכוס או למימייה נוספת, ניתן לשתות את כל ארבע הכוסות על סדר ההגדה ממימייה אחת¹, אך יוסיף מעט מים מכלי שלא שתו ממנו לפני שתיית כל כוס וכוס, כדי 'לתקן' את היין הפגום².

ובהערות שם: [קצה] משנ"ב תעב ס"ק לא. כה"ח ס"ק כז. הגר"מ אליהו בהלכות חגים פרק יא סעיף מא: [קצו] שו"ע תעב סעיף ט, משנ"ב ס"ק לג, חזון עובדיה 'קדש' סעיף כג: [קצז] רמ"א תעב סעיף טו, חזון עובדיה 'קדש' סעיף כד: [קצה] משנ"ב תעב ס"ק מח, הגר"מ אליהו במקראי קודש פרק ד הערה מד: [קצט] משנ"ב תעב ס"ק כה: [ר] ביה"ל סימן תעב ד"ה "על הסדר", חזון עובדיה 'קדש' סעיף יז, וראה משיב מלחמה חלק ב עמוד שטו: [רא] שו"ע קפב סעיף ו, משנ"ב ס"ק לא, חזון עובדיה 'קדש' סעיף יז, וראה הלכה כסדרה בצה"ל חלק ב עמוד 82 סעיף יט:

שאלה 16. יין בצמצום

חייל שיש לו כמות מצומצמת של מיץ ענבים שלא תספיק לקיום כל מצות שתיית ארבע כוסות, כיצד ינהג?

כל כוס מתוך ארבע הכוסות הינה מצוה בפני עצמה, ועל כן כאשר נותרה כמות מצומצמת של יין או מיץ ענבים **לכוס אחת בלבד, יש לקדש עליה** ('כוס ראשונה').

אם יש כמות של שתי כוסות, יש לברך על השניה את ברכת המזון ולאחר ברכת המזון לשתותה ('כוס שלישית'). **אם נותרה גם כמות לכוס נוספת, יש לומר עליה את ההגדה** ('כוס שניה')^ב.

שאלה 17. מצה בצמצום

חיילים שיש להם מצה בכמות מצומצמת של 'כזית' בלבד לכל אחד, כיצד עליהם לנהוג?

החיילים ינהגו שינוי במהלך ה'סדר', כדי שיוכלו לצאת ידי חובת אפיקומן: בגמר סדר ה'מגיד' יקדימו את אכילת המרור, יאכלו את הסעודה ללא מצה, ורק לאחר הסעודה יטלו ידיים, יברכו 'המוציא' ו'על אכילת מצה', ויאכלו את כזית המצה שברשותם לשם אפיקומן^ג.

שאלה 18. שלוש מצות לכל אחד

כיצד יש לנהוג, כאשר עורך הסדר אינו יכול להעביר לכל החיילים המסובים משלוש המצות שלפניו?

לכתחילה צריך שכל אחד מהמסובים יטעם מה'לחם משנה', ולכן **כשעורך הסדר לא יכול לחלק לכולם, צריך כל אחד להקפיד לבצוע בעצמו על שתי**

[רב] משנ"ב תפג סק"א, כה"ח סימן תפג סק"א : [רג] שו"ע תפב :

מצות שלמות¹⁷. במקרה זה, ראוי שכל חייל יניח לעצמו בתחילת הסדר שלוש מצות שמורות וינהג בהם כפי שנוהג עורך הסדר, וכך יוכל לאכול מהמצה השלימה ומהמצה החצויה כנדרש לכתחילה במצוה זו¹⁸.

שאלה 19. חסה לא בדוקה

חיילים שהובא להם חסה לצורך קיום מצות מרור, והתברר שהחסה לא גודלה בשיטה המונעת התפתחות חרקים, כיצד ינהגו?

ככלל, בסיסי המזון מספקים לליל הסדר עלי חסה נקיים מחרקים לצורך קיום אכילת מרור. אך במידה והובאו עלי חסה רגילים, יש לשטוף את העלים במים ולבדקם היטב באור¹⁹, או להסיר את העלים ולהשתמש רק בקלחים (הגבעולים), בהם לא מצויים חרקים²⁰.

אם העלים לא נבדקו לפני החג, מותר לשוטפם ולבודקם בחג, ואם יש חשש להימצאות חרקים, מותר להסיר את אותו חלק ומעט יותר מהעלה²¹.

שאלה 20. הכנת צרכי הקערה בערב

אם לא הכינו מערב החג את צרכי ליל הסדר - זרוע, ביצה, חרוסת, ומי מלח - מה יעשו?

חרוסת - בסיסי המזון מנפקים חרוסת מוכנה לליל הסדר. במידה ולא הגיעה חרוסת מוכנה צריך לכתחילה להכין אותה מערב החג²². אם לא הספיקו להכינה כראוי טרם כניסת החג, ניתן יהיה להכינה אף בחג

---

[17] שש"כ נה סעיף ה, וכן כתב שם גם בשם הגר"מ פיינשטיין והגרש"ז אורבך, וכן כתב בהגדה של פסח עם פסקי הלכה מהגרש"ז אורבך עמוד 178 בשם הגר"ש אלישיב: [רה] שש"כ נה סעיף ה: [רו] משנ"ב תעג ס"ק מב, שו"ת חזון עובדיה סימן לה בהערה, ועיין במקראי קודש פסח הערה פב: [ריז] חזון עובדיה 'מרור' סעיף ה, הגר"מ אליהו במקראי קודש פסח הערה פב: [רח] שש"כ פרק ג סעיף לו. ומבואר שם שאסור לשטוף את החסה בחומץ או מי מלח: [רט] משנ"ב

בשינוי^ר. כגון שאוחז בפומפיה בכיוון ההפוך, או באופן שיגרר אותם על גבי שולחן או מפה אם נוהג לגרר בתוך כלי^{יא} (בחג החל בשבת אסור לטחון אף על ידי שינוי כזה). כמו כן, יש לערבב את החרוסת בשינוי קל^{יב}.

♦ **זרוע** - מותר לצלות זרוע בליל החג עבור קערת הסדר, בתנאי שיאכלו אותה בבוקר (אסור לאכול את הזרוע בלילה, משום שאין אוכלים צלי בלילה)^{יג}.

♦ **ביצה** - מותר לבשל או לצלות ביצים בליל החג עבור קערת הסדר, בכמות הדרושה לאכילה בלילה או בבוקר^{יד}.

♦ **מי מלח** - אם שכח יכול להכניס בחג^{טו}.

שאלה 21. הסיבה בלא משענת

כיצד ניתן לנהוג הסיבה בחדר אוכל שיש בו ספסלים ללא משענת? כיצד יסב חייל שנמצא בפעילות בשטח?

די להשען לצד שמאל על גבי הספסל, ואם יושב על הקרקע ישען על הקרקע. בשעת הדחוק, די אם נשען על חברו. אולם מי שנשען על ברכי עצמו אין זו הסיבה, משום שהוא נראה כדואג^{טז}. גם הטיה לצד שמאל באויר אינה הסיבה, שאין זו דרך חרות^{יז}.

סימן תעג ס"ק מז: [רין] שו"ע ורמ"א תקד סעיף א, ילקו"י מועדים עמוד תנב, הגר"ש ישראלי והגר"מ אליהו במקראי קודש פרק ח הערה פג: [ריא] שש"כ פרק ז סעיף ג: [ריב] שש"כ פרק י הערה יט. אך אם לא היה שהות מערב יום טוב להכין את החרוסת, אין צריך שינוי, משנ"ב תצה סק"ח: [ריג] משנ"ב תעג ס"ק לב: [ריד] משנ"ב תעג ס"ק לב: [רטז] הגר"מ אליהו בהלכות חגים פרק יא סעיף סב. אמנם בחיי אדם (כלל קל דיני הסדר אות א) ובקצור שו"ע (סימן קיה סעיף ד) כתבו לשנות על ידי שינוי את המלח לתוך המים אך במשנ"ב תעג ס"ק כא משמע שאין צורך בשינוי: [רטז] רמ"א תעב סעיף ב, משנ"ב סק"ח, חזון עובדיה 'קדש' סעיף ג. אם אין אפשרות להסב, אפשר לסמוך על שיטת הראב"ה, הפותר לגמרי מהסבה בזמן הזה - פסקי הלכות צבא לגר"ש גורן עמוד 215 סעיף י: [ריז] פסקי תשובות תעב סעיף א בשם סדר הערוך פרק מ סעיף ב:

שאלה 22. סיפור יציאת מצרים לעצמו

חייל השוהה בליל הסדר בעמדה לבדו, כיצד יקיים את מצות סיפור יציאת מצרים?
מצרים?

סדר אמירת ההגדה מעיקרה הינה בדרך של תשובה לשאלת 'מה נשתנה', אך נפסק להלכה שאם אדם נמצא לבדו, יספר הוא לעצמו ואף ישאל לעצמו, ולכן יוכל החייל לקיים באופן זה את ליל הסדר ככל משפטו וחוקתו^{רי"ח}.

[ריח] שו"ע תעג סעיף ז:

דיני חול המועד

מצוות חול המועד

א. כשם שמצוה לכבד את השבת ולענגה - כך מצוה לכבד את מועדי ישראל ולענגם, שהרי נצטוינו בהם: "מקרא קודש", ופירשו חז"ל שהכוונה לכבד את המועד בלבוש הולם, ולענגו באכילה ושתיה^י.

ב. במהלך ימי חול המועד יש להקפיד ללבוש מדים נקיים, ולכתחילה יש ללבוש מדי א' כמו בשבת, אם אין מניעה לכך בשל אופי הפעילות^י.

ג. 'ושמחת בחגך' - מצוה מן התורה להיות שמח וטוב לב בימי החג. לפיכך, מצוה לאכול בשר, יין ושאר דברים שמתענגים באכילתם^{יא}.

ד. מצווה לקבוע סעודה על הפת (מצה) גם בחול המועד בכל יום בבוקר ובערב, אך אין בכך חובה^{יב}.

[ריט] מכילתא בא פרשה פט, ספרא פרשת אמור פסקא יב, ספרי פרשת פינחס קמו, משנ"ב תקל סק"א, שעה"צ תקל אות ד. מכל מקום מבואר שאין קודשתו חמורה כחג עצמו, שהרי מותר הוא במקצת מלאכות, וגם אין חובה גמורה לכבדו באכילת פת כבשבת ובחג, אלא צריך לקדשו ולכבדו שלא יהיה כימי החול: [רכ] משנ"ב תקל סק"א, ילקו"י מועדים עמוד תקב: [רכא] רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכות יז-יח, משנ"ב תקבט ס"ק טז: [רכב] משנ"ב תקל סק"א, ילקו"י מועדים עמוד תקב. מלבד מצות כבוד המועד שמקיימים בסעודה זו, מקיימים בה גם מצוות עשה של אכילת מצה בחג הפסח (לדעה שנוהגת מצוה זו כל שבעת הימים - ראה משנ"ב תעה ס"ק מה):

ה. בברכת המזון מוסיפים בתפילת שמונה עשרה 'יעלה ויבוא'. אם שכח והתחיל כבר את הברכה הבאה, אינו חוזר^{יב}.

ו. בשחרית, מנחה וערבית מוסיפים בתפילת שמונה עשרה 'יעלה ויבוא'. אם שכח לפני שפסע בסוף תפילת העמידה - חוזר לברכת 'רצה'. אם נזכר לאחר שפסע - חוזר לראש התפילה^{יג}.

ז. בשחרית, לאחר חזרת הש"ץ, אומרים הלל. בחג הפסח מדלגים על הקטעים 'לא לנו' ו'אהבתי^{יד}'.

איסורי מלאכה

ח. כדי שלא יהיו ימי חול המועד כשאר ימות החול, נאסרה בהם עשיית חלק מהמלאכות^{יז}. חכמים החמירו באיסור זה מאוד ואמרו: "כל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה"^{יח}.

ט. פעולות שגרתיות שאין טורח בעשייתן, כמו דיבור בטלפון, מותרות, אפילו אם אינן לצורך החגיגי^{יט}.

[רגג] שו"ע קפח סעיף ז. אבל אם נזכר לאחר שסיים את ברכת 'בונה ירושלים' אך קודם שהתחיל את ברכת 'הטוב והמטיב', אומר: "ברוך אתה ה' א-לוהינו מלך העולם, שנתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה" (שו"ע שם). אם נזכר לפני שהזכיר את השם בחתימת ברכת 'בונה ירושלים' - יחזור ל'יעלה ויבוא'. כמו כן, אם עומד אחרי הזכרת השם, ימשיך: "למדני חוקיך", ויחזור ל'יעלה ויבוא' (משנ"ב שם ס"ק כב, ילקו"י מועדים עמוד תמט): [רכד] שו"ע תצ סעיף ב: [רכה] שו"ע תצ סעיף ד: [רכו] משנ"ב תקל ס"א (ועיין שם שנחלקו הראשונים אם איסור זה הוא מדאורייתא או מדרבנן), ילקו"י מועדים עמוד תקב: [רכז] מסכת פסחים דף קיח ע"א: [רכח] ראה משנ"ב תקמ ס"ז:

י. כתיבה, מסחר, ושאר המלאכות שיש בהן אפילו טורח מועט - אסור לעשותן שלא לצורך החג. אבל אם יש בהן תועלת או הנאה כלשהי בחג עצמו (כגון: פתרון תשבצים), או שקיימת סבירות גבוהה שיהיה לו צורך בדבר - מותר לעשותן¹⁵. עשיית מלאכה (שאינה לצורך אוכל נפש¹⁶) לצורך המועד מותרת רק כאשר לא התאפשר לו לעשותה קודם, אבל אם התכוון (לפני כניסת החג) לדחות את ביצוע המלאכה לחול המועד - אסור לו לעשותה קודם¹⁷.

יא. לצורך רבים מותר לעשות מלאכה שאינה דורשת מיומנות, גם כשאין בכך תועלת או הנאה כלשהי בחג עצמו¹⁸, כגון לרשום תקלות על מנת לתקנן לאחר המועד. לצרכי רבים נחשבים - כל מלאכה הנצרכת לרווחתם של חיילי הבסיס או קבוצת חיילים גדולה, וכן לניהול התקין של הבסיס או של המערכת הצבאית, וכל שכן מלאכה המיועדת לצורך מימוש היעדים הביטחוניים של הצבא, או למימוש מטרות אחרות של הצבא הנצרכות לרווחתם הפיזית של אזרחי המדינה¹⁹.

יב. אסור למפקדים לדחות בכוונה לחול המועד ביצוע מלאכות הנצרכות בצבא, ואפילו צרכי רבים²⁰.

יג. עבודה הדורשת הכשרה או מיומנות (כמו עבודות בינוי²¹) - אסור לעשותה אפילו לצורך החג, אלא במקרים הבאים:

[רכט] שו"ע תקמא סעיף ה, משנ"ב תקלז סק"א, שש"כ פרק סז סעיף לד: [רל] שו"ע תקלג סעיף א: [רלא] משנ"ב תקמ סק"ט: [רלב] שו"ע תקמד סעיף ב, משנ"ב סק"א: [רלג] שולחן שלמה תקמד סעיף ב אות ג: "משרדי העיריה וכדומה משרדים ממשלתיים מותרים לעבוד בחול המועד מפני שהם צרכי רבים", מלומדי מלחמה סימן פה: [רלד] משנ"ב תקנד סק"א, ועיין ילקו"י מועדים עמודים תקו-תקז: [רלה] שו"ע תקמ סעיף א:

- ♦ הכנת הארוחות לימי החג, וכן תיקון כלי המטבח המשמשים למטרה זר¹.
  - ♦ עשיית הנדרש לשאר צורכי הגוף, כגון: תיקון המקלחת שישתמשו בה בימי החג².
  - ♦ 'דבר האבד' - מניעת נזק כספי או בריאותי, וכן הפסד כספי, או אפילו חשש (סביר) להפסד³.
  - ♦ לשימוש הרבים, כאשר הדבר נחוץ בחג עצמו⁴.
- יד.** תספורת וגילוח אסרום חכמים אף על פי שהם צורך המועד, כדי שיזדרזו לעשות זאת לפני החג - לכבוד החג⁵. האיסור הוא אפילו למי שרגיל להתגלח בכל יום⁶.
- טו.** על פי פקודות הצבא, חייל המקיים אורח חיים דתי רשאי לגדל זקן בימי חול המועד. היתר זה הוא בכפוף לאישור מפקד יחידה בדרגת רס"ן לפחות. על החייל להצטייד באישור לגדל זקן⁷.
- טז.** כמו כן אסרו חכמים לכבס בחול המועד, כדי שיזדרזו לכבס לפני החג⁸, אולם לגהץ - מותר⁹.

[רלו] שו"ע סימן תקלג סעיף א, תקמ סעיף ז-ח, משנ"ב תקמ ס"ק יח וס"ק כו: [רלוז] שו"ע תקמו סעיף ה, ביה"ל ד"ה "כל", שש"כ פרק סו סעיף כ: [רלח] שו"ע תקלו סעיף א. עיין שש"כ פרק סז סעיף טז, שבמקום הפסד מרובה מותר לטרוח אפילו טרחה רבה, אך אם יש רק חשש להפסד מותר לבצע רק פעולות שאין בהן טרחה רבה, וכתב שם שבהגדרת 'טורח גדול', ובהגדרת 'הפסד גדול במיוחד', אין לדיין אלא מה שענינו ראות: [רלט] שו"ע תקמד סעיפים א-ב, משנ"ב ס"ק א-ב: [רמ] שו"ע תקלא סעיפים ב, משנ"ב ס"ק ג: [רמא] שש"כ סו ס"ק קז, ילקו"י מועדים עמוד תקטז: [רמב] הק"א 01-05-33, על פי דברי ההסבר באיגרת ראש ענף המשטר והמשמעת אדר תשס"ט: [רמג] שו"ע סימן תקלד סעיף א: [רמד] רמ"א תקמא סעיף ג:

יז. ניקוי מקומי של כתם - מותר, אם אמנם הבגד התלכלך במהלך החג^{ימ"ה}.

יח. גרביים ושאר בגדים הרגילים להתלכלך בתדירות גבוהה - מותר לכבסם, אם התלכלכו במהלך החג ואין לו אחרים במקומם^{ימ"ו}. במקרה זה, מותר להכניס למכונת הכביסה גם בגדים נוספים שיזדקק להם במשך החג^{ימ"ז}.

יט. אסור לקנות או למכור בחול המועד^{ימ"ח}, אלא דברים שיש בהם צורך במהלך החג^{ימ"ט}, או שנזדמנה לו עסקה משתלמת וקשה להשיג כמוה לאחר החג^{י"י}.

כ. כל מלאכה שאסור לעשותה בחול המועד, אסור לעשותה אף על ידי נכרי^{יא}.

[רמ"ה] שש"כ פרק סו סעיף עב: [רמ"ו] שו"ע ורמ"א תקלד סעיף א: [רמ"ז] שש"כ פרק סו הערה רנא. אמנם מבואר שם שהגר"מ פיינשטיין אוסר: [רמח] שו"ע תקלט סעיף א: [רמט] שו"ע תקלט סעיף יא: [רנ] שו"ע תקלט סעיף ה וסעיף ט: [רנא] שו"ע תקמג סעיף א:

שאלות ותשובות חול המועד

שאלה 1. תספורת וגילוח

חייל שלא היה יכול להסתפר או להתגלח בערב החג - האם יהיה מותר לו להסתפר ולהתגלח בחול המועד?

איסור תספורת וגילוח בחול המועד נאסר גם על מי שלא הסתפר בערב החג בגלל אילוצים שונים, כדי שלא יבואו להתיר את הדבר גם בלא כל אילוץ^{רנב}. **לכן אין להסתפר ולהתגלח גם בנסיבות אלו.**

אמנם במקרה של 'אונס המפורסם לרבים', כגון מי שיצא מבית האסורים או שבא ממדינת הים - התירו לו להסתפר בחול המועד בצנעה^{רנד}.

שאלה 2. גילוח לצורך טקס

מפקד או רס"ר שעליו לקיים מסדר של סוף קורס בנוכחות הורים ואורחים רבים במהלך ימי חול המועד, האם יוכל להתגלח לקראת המסדר?

בשו"ת אגרות משה התיר במקום הצורך לגלח את הזקן בחול המועד כיון שבמציאות זמננו רגילים להתגלח בכל יום, וממילא כולם יבינו שלא פשע והתגלח לפני המועד. כמו כן אין איסור מלאכה, כיוון שכוונתו ליפות עצמו והוא צורך מועד גמור^{רנד}.

אמנם למעשה רבים נחלקו על היתרו של ה'אגרות משה'^{רנה}. לפיכך, **לכתחילה יש להחמיר גם בגילוח הזקן כדעת רוב הפוסקים, אבל לצורך גדול נראה שרשאי לסמוך על המתירים ולהתגלח לצורך הטקס.**

[רנב] שו"ע תקלא סעיף ג, משנ"ב סק"ה: [רנג] שו"ע תקלא סעיף ד: [רנד] אג"מ אורח חיים חלק א סימן קסג: [רנה] שש"כ סו הערה קז, ילקו"י מועדים עמוד תקטז:

שאלה 3. תור לרופא

האם מותר לקבוע תור לטיפול רפואי או לבדיקה רפואית בחול המועד?

טיפול רפואי נחשב ל'מעשה אומן', ובתור שכזה הוא יהיה **מותר רק כדי למנוע צער בחג עצמו** (כדין 'צורכי הגוף'), או אפילו נזק ארוך טווח העלול להיגרם כתוצאה מהשהיית הטיפול ('דבר האבד')¹¹. גם אם ניתן להשהות את הטיפול - מותר לקיימו בחול המועד אם אין מועד פנוי אחר, והשהיית הטיפול זמן רב עלולה להחריף את המצב.

כמו כן, אם התור נקבע מראש לפני זמן רב והחייל לא שם לב שהתאריך העברי של התור נופל במועד, הדבר לא נחשב כ'מכוון מלאכתו במועד' ומותר לו להתקבל לטיפול במקרה שיגרם לו הפסד אם ידחה את התור.

שאלה 4. כיבוס בחול המועד

חייל שנמצא בחופשה בביתו בחול המועד, האם מותר לו לכבס את בגדיו?

בפשטות חייל המשרת בבסיס סגור נחשב ל'אונס המפורסם לרבים'. לכן **מותר לו לכבס את הבגדים שיש לו צורך בהם לימי המועד¹²**. כמו כן מותר לצרף למכונה את שאר הכביסה שיהיה לו צורך בה אחר חול המועד¹³ בפרט אם לא תהיה לו אפשרות לכבסה.

[רנז] שו"ת אג"מ אורח חיים חלק ג סימן עח: [רנז] שו"ע תקלד סעיף

א: [רנח] ראה שש"כ פרק סו הערה רנא:

שאלה 5. תיקונים קלים במדים

האם מותר לתפור כפתור שנפל מהמדים, או לעשות תיקונים קלים במדים שנקרעו?

במקרה שיש לחייל צורך בבגד הזה, ניתן לתפור בו כפתור ביד ולבצע בו תיקונים קלים בחוט ומחט. זאת בתנאי שמדובר בחייל שאינו מומחה בתפירה והוא תופר לאט ובחוסר דיוק^{רנט}.

שאלה 7. צחצוח נעליים

האם מותר לצחצח נעליים בחול המועד?

יש שכתבו שאין לצחצח נעליים בחול המועד^{רס}, כיון שהדבר דומה לכיבוס, שאסרו חז"ל לכבס בגדים במועד כדי שיכבס אותם לפני המועד, והוא הדין שצריך לצחצח נעליים לפני המועד. **מאיך, ניתן להקל בדבר,**

[רנט] שו"ע תקמא סעיף ה, שש"כ פרק סו סעיף נא. אמנם הרמ"א כתב שראוי להחמיר לתפור בשינוי, אך במשנ"ב ס"ק טו ביאר שטעם הרמ"א הוא משום שיש לחשוש שעושה מעשה אומן, ונראה שחשש זה לא קיים בסתם חיילים: [רס] המנהג להחמיר הובא בשש"כ פרק סו סעיף מח בשם החזו"א, בציץ אליעזר חלק ח פרק יד (במפתחות), בפסקי תשובות תקמב אות ד בשם הגר"מ פיינשטיין והגר"ש ואזנר:

ולהתיר לצחצה נעליים כדי לנעול אותן בחול המועד^{רס"א}, משום שהצחצוח נחשב כצורך המועד. אולם אין לחייב בצחצוח את מי שנמנע מכך בגלל מניעים הלכתיים.

שאלה 8. סיכום הרצאה

האם מותר לסכם הרצאות במהלך קורס הנערך בחול המועד?

סיכום חומר לימודי הנחוץ לעבודת החייל בעתיד או שהוא עשוי להיבחן עליו, ויש חשש שישכח אותו - הריהו בגדר 'דבר האבד' ומותר בחול המועד^{רס"ב}.

שאלה 9. כתיבה

חייל הנדרש לכתוב במסגרת תפקידו, האם הדבר מותר בחול המועד?

שלשה סוגי כתיבה ניתן להתיר בחול המועד:

א) דברים שההימנעות מכתובתם תגרום לנזק לצבא או לחיילים - כגון ימי מילואים שיישכחו, משימות נצרכות שיש לבצע וכדומה מוגדרים כדבר האבד ומותרים במועד^{רס"ג}.

ב) כל כתיבה שהיא לצורך המועד מותרת, כיון שהיא מעשה הדיוט^{רס"ד}.

ג) כתיבה משום 'צרכי רבים'^{רס"ה} (כגון מפקד הכותב קובץ פקודות שוטפות, מודריך בקורס הכותב מבחן, וחייל המגיה חומר צבאי שצריך לצאת לאור).

[רסא] שו"ת מלמד להועיל אורח חיים סימן קיג אות י, יבי"א חלק א אורח חיים סימן לב, שש"כ פרק סו סעיף מח, פסקי תשובות תקמב הערה 16 בשם הגרי"ש אלישיב: [רסב] שו"ע תקלז סעיף א, תקמה סעיף ד: [רסג] שו"ע תקמה סעיף ד: [רסד] משנ"ב תקמה ס"ק יח, ילקו"י מועדים עמוד תקכא: [רסה] שו"ע תקמה סעיף ה, משנ"ב תקמ"ז, מלומדי מלחמה סימן פה:

אולם במידה ומדובר בעבודות כתיבה שיכולות להדחות לאחר המועד, אין לעשותן במועד^{רס"ו}.

שאלה 10. שימוש במחשב

האם מותר להקליד ולהדפיס במחשב בחול המועד?

מותר לכתוב בחול המועד כתב שאינו מתקיים^{רס"ז}, ולכן כתב שלא מיועד להשאר לאורך זמן אלא להימחק – מותר אפילו שלא לצורך המועד, כגון: גיר או טוש מחיק על גבי לוח, מחשב, טלפון סלולארי וכדומה^{רס"ח}.

לדעת הגרש"ז אורבך שמירת נתונים על גבי הדיסק נחשבת למלאכת 'בונה'^{רס"ט}, ואין להתיר זאת אלא לצורך המועד או לצורך רבים, אך הגר"ע יוסף היקל בזה^{ע"ר}.

הדפסה במדפסת נחשבת מעשה הדיוט, ומותרת לצורך המועד או לצרכי רבים^{רע"א}, והוא הדין צילום מסמכים וחתימה בחותמת^{ע"ב}.

[רסו] רמ"א סימן תקמה סעיף ז: [רסז] משנ"ב תקמה סק"ד, ילקו"י מועדים עמוד תקכא: [רסח] שמירת שבת כהלכתה פרק סו סעיף נה: [רסט] שמירת שבת כהלכתה פרק סו הערה ריא. ראה בהרחבה ב'הלכה כסדרה בצה"ל' חלק ג עמ' 50-44: [ער] כן נראה משו"ת יביע אומר חלק ח אורח חיים מח: [רעא] יביע אומר חלק ח אורח חיים מח, שמירת שבת כהלכתה פרק סו הערה ריא וכן הביא שם בהערה רט בשם הגרש"ז אורבך והגר"מ פיינשטיין להתיר במכונת כתיבה, אך עיין בפסקי תשובות תקמה אות ב שהביא שיש מחמירים בכל זה כיון שהתוצאה היא מעשה אומנות: [ערב] שמירת שבת כהלכתה פרק סו סעיף נה:

שאלה 11. העממת ציוד

האם מותר בחול המועד להעמיס ריהוט או ציוד כבד ולהעבירו ממקום למקום?

מלאכות הכרוכות בטרחה רבה, כגון פינוי חפצים ממקום למקום, אסורות גם אם אינן מן המלאכות האסורות בשבת^{רע"ג}. אמנם אם ההעברה היא לצורך המועד הדבר מותר^{רע"ד}, וכן אם קיים חשש סביר שיש בכך 'דבר האבד^{ע"ה}'.

לכן, אם יחידה אמורה להתחיל לתפקד באופן מיידי במקומה החדש, או שלאחר מכן יהיה מחסור ברכבים להעברה או בכח אדם **והדבר יגרום הפרעה לפעילות היחידה, מותר להעביר את הציוד כרגיל וללא שינוי. כמו כן, מותר להכניס ציוד למחסנים כאשר קיים חשש סביר שהציוד יירטב מגשם ויתקלקל.**

שאלה 12. החלפת ציוד בלאי באפסנאות

האם מותר לדחות לחול המועד החלפת חולצת בלאי באפסנאות?

אסור לכוון מלאכה למועד, ולכן **אם החלפת הציוד כרוכה בכתיבה (רישום וחתימות), הרי שאסור לדחותה לחול המועד** כאשר יש אפשרות לעשותה לפני כ^{רע"ו}.

[רעג] שולחן ערוך סימן תקלה סעיף א, ונראה שבסיס צבאי שמשרתים בו חיילים רבים אינו נחשב כ'מבית לבית באותה חצר': [עדר] משנה ברורה סימן תקלה סק"ד: [ערה] שולחן ערוך סימן תקלה סעיף ב, רמ"א סימן תקלה סעיף א, משנה ברורה סימן תקלו סק"א: [רעו] משנה ברורה סימן תקמה ס"ק לא:

שאלה 13. קציצת ציפורניים

האם מותר לקצוץ ציפורניים בחול המועד?

השולחן ערוך כתב שמותר לקצוץ צפורניים בחול המועד^{רע"ז}. אמנם אשכנזים נוהגים להחמיר בדבר וחוששים לשיטה שדין קציצת צפורניים הוא כדין גילוח, ולכן אינם קוצצים צפורניים בחול המועד^{רע"ח} אלא במקרים הבאים:

- כאשר נטלן כבר בערב החג (ורוצה ליטול שוב לכבוד שבת)^{רע"ט}.
- כאשר לא הספיק לעשות זאת לפני החג בגלל עיסוקים דחופים אחרים^{ר"פ}.
- חיתוך הצפורניים בשיניים או בידיים - מותרת^{רפ"א}.

שאלה 14. עבודות רס"ר בחול המועד

אלו מעבודות הרס"ר מותר לבצע בחול המועד?

סדר וניקיון - מותר לבצע ניקיון כרגיל, כולל שטיפה רגילה של הרצפה^{רפ"ב}. הברקה, קרצוף, ניקוי חלונות ושאר הפעולות שאינן נעשות מידי שבוע, אסורות^{רפ"ג}.

[רע"ז] שולחן ערוך ורמ"א סימן תקלב סעיף א, משנה ברורה סק"ב, ערוך השולחן סעיף ב: [רע"ח] רמ"א סימן תקלב סעיף א. אך מותר לקצוץ צפורניים לצורך טבילת מצוה: [רע"ט] משנה ברורה סימן תקלב סק"ב: [רפ] ערוך השולחן סימן תקלב סעיף ב: [רפ"א] משנה ברורה סימן תקלב סק"ג: [רפ"ב] יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן לא אות ד, שמירת שבת כהלכתה פרק סו סעיף מז: [רפ"ג] שמירת שבת כהלכתה פרק סו סעיף מז והערה קפב:

שאלה 15. גינון בחול המועד

האם מותר לבצע עבודות גינון בחול המועד?

השקיית צמחים - מותר להשקות צמחים שדורשים השקיה יומיומית שללא השקיה יתייבשו, כיון שזה בגדר 'דבר האבד'^{רפ"ד}. אך אין להשקות צמחים או עצים שרגילים להשקותם בתדירות של אחת לשבוע או פחות מכך^{רפ"ה}, ואפילו רק לפתוח את הברז באופן שהממטרות ישקו ממילא - אסור^{ר"ו}.

עבודות גינון אחרות, כמו ניכוש, עדירה, גיזום, כיסוח דשא וכדומה - אין לבצע במועד^{רפ"ז}.

שאלה 16. עבודות תחזוקה וטיפול שוטף

האם מותר לבצע עבודות תחזוקה בבסיסי הצבא? האם מותר לבצע טיפולים שוטפים שונים הנעשים באופן שבועי או חודשי וכדומה בציוד וברק"ם לצורך שמירת כשירותם?

העבודות והטיפולים הללו הם בגדר 'צרכי רבים' שהותרו בחול המועד, בתנאי שמתקיים אחד משני התנאים הבאים^{רפ"ח}:

העבודה אינה מחייבת הכשרה מיוחדת ואיננה 'מעשה אומן'. (כגון תיקוני טיח קלים, חיזוק במסמרים, החזרת דברים שיצאו ממקומם ואינסטלציה פשוטה).

[רפ"ד] שולחן ערוך סימן תקלז סעיף א: [רפ"ה] פסקי תשובות סימן תקלח אות ג בשם שו"ת באר משה חלק ז סימן קז: [רפ"ו] פסקי תשובות סימן תקלח אות ג על פי המשנה ברורה סימן תקלז ס"ק טז: [רפ"ז] שולחן ערוך סימן תקמד סעיפים א-ב: [רפ"ח] שולחן ערוך סימן תקמד סעיף א ומשנה ברורה סק"א:

הטיפול נצרך ומועיל בטווח המייד, כך שיש בכך תועלת בחג עצמו. אך עבודות וטיפולים מקצועיים הדורשים מיומנות מיוחדת, שהתועלת שלהם היא רק לאחר המועד - אין לבצע אותם בחול המועד כאשר אין בהם צורך על בסיס יומיומי (שאז זה בגדר 'דבר האבד').

שאלה 17. ניצול ימי החג לטיפול שוטף

ביחידה ששגרת פעילותה אינטנסיבית, וצריך לדאוג בה לזמינות מרבית של כלי הרכב - האם מותר לנצל את ימי החג, בהם הפעילות מצומצמת, לצורך טיפול שוטף ברכבי היחידה ושליחתם למוסך?

בדרך כלל מחייב הטיפול בכלי רכב הכשרה מיוחדת ונחשב ל'מעשה אומן', ולפיכך אין היתר לבצע טיפולים שתועלתם ארוכת טווח, ולא לצורך החג עצמו^{רפ"ט}. הדברים נכונים גם למוסך המעסיק פועלים שאינם יהודים^{ר"ז}. עם זאת, בנסיבות המתוארות - שביצוע הטיפול במהלך ימי החג יחסוך ימי עבודה 'יקרים' לאחריו - ניתן להחשיב אותו כ'דבר האבד', ולהתיר לבצע את הטיפול^{רצ"א}.

שאלה 18. תיקון רכב יחידה

האם מותר למכונאי לתקן תקלה ברכב של היחידה בחול המועד?

תיקון תקלה ברכב הוא מעשה אומן, ואסור במועד (אלא אם נתקע בדרך וכדומה)^{רצ"ב}. אמנם תיקון רכב יחידה בצבא נחשב בדרך כלל כ'צרכי

[רפ"ט] שולחן ערוך סימן תקמד סעיף ב: [רצ] שולחן ערוך סימן תקמג סעיף א. לפועל יהודי, שהיעדרות מהעבודה תפגע בפרנסתו, יש היתר עבודה במקרים מסוימים - ראה בהרחבה בשמירת שבת כהלכתה סז סעיף יא: [רצא] על פי כף החיים סימן תקמד סעיף י, חול המועד כהלכתו פרק ב סעיף צח: [רצב] שמירת שבת כהלכתה פרק סז סעיף נט:

רבי'ם, ולכן אם הרכב נצרך ביחידה בחול המועד, ולא ניתן היה לתקנו קודם למועד – התיקון מותר^{רצג}.

שאלה 19. שילוט טקטי

האם מותר לצבוע שילוט טקטי לרק"מ/מרכב?

כל מלאכה שאינה מלאכת אומן והיא לצורך רבים מותרת בחול המועד, אפילו אם אין בה צורך המועד^{רצד}. למרות שכאן הכתיבה צריכה להיות ישרה ומדוייקת, בכל זאת נחשבת מעשה הדיוט כיוון שהדרך היא לקחת שבלונה ולמלאה בצבע, ודבר זה אינו דורש מומחיות כלל^{רצה}, ולכן מותר לצבוע שילוט טקטי על הרכב.

שאלה 20. שטיפת רכב

האם מותר לשטוף כלי רכב בחול המועד?

שטיפת כלי רכב כרוכה בטרחה משמעותית ונעשית במקום פתוח, ולכן אסורה משום זלזול המועד^{רצו}.

[רצג] שמירת שבת כהלכתה פרק סח סעיפים ה, ח על פי משנה ברורה סימן תקמד סק"א בשם מ"א, וראה גם בערוך השולחן סימן תקמד סעיף ו: [רצד] שולחן ערוך סימן תקמד סעיף א: [רצה] עיין בשו"ת בצל החכמה חלק ד סימן נ ובשו"ת שבט הלוי חלק ג סימן צו, שהתירו לסיים כתיבת ספר תורה על ידי מילוי אותיות מפני שלא נחשב מעשה אומן, ונראה שהוא הדין בנידון דידן: [רצו] שמירת שבת כהלכתה פרק סו הערה רכה, ועיין פסקי תשובות סימן תקלז אות ג:

שאלה 21. תיקון ספר תורה

האם מותר לתקן ספר תורה כדי לאפשר את קריאת התורה במהלך חול המועד? מה הדין כאשר יש ספר נוסף - האם מותר לתקן את הספר לצורך 'רביעי' (בחול המועד פסח) או 'מפטיר'?

בבסיס בו ישנו ספר תורה אחד, מותר לתקנו בין בתפירת היריעות ובין בתיקון אותיות או השלמתן, משום שהדבר נחוץ במועד עצמו, והוא גם דבר האבד שלא יקראו בתורה^{רצז}.

אך כשיש ספר תורה נוסף - אין לעשות בספר הפסול כל תיקון הכרוך בכתיבה, כי הרי אפשר לקרוא בספר הכשר (אף על פי שיצטרכו לגלול אותו במהלך הקריאה)^{רצו}.

שאלה 22. מכירה בשק"ל

האם מותר למכור בשק"ל בחול המועד?

בשק"ל קונים בדרך כלל מצרכים הנחוצים לימי המועד עצמם, כיון שהדבר ניכר לכל שהקניות הן לצורך המועד, ולכן מותר למכור בה בחול המועד בפרהסיא כפי שרגילים בחול^{רצט}. המוכר אינו חייב לוודא שהמצרכים נקנים לצורך המועד^ש.

[רצז] שולחן ערוך סימן תקמה סעיף ב, משנה ברורה ס"ק ו-ז: [רחצ] ערוך השולחן סימן תקמה סעיף ב, שמירת שבת כהלכתה פרק סח סעיף י, וראה כף החיים סימן תקמה ס"ק יד שהתיר לתקן ספרים נוספים לצורך שמחת תורה: [רצט] שולחן ערוך סימן תקלט סעיף י, שמירת שבת כהלכתה פרק סז סעיף כז: [ש] שמירת שבת כהלכתה פרק סז סעיף כז:

שאלה 23. קניית מצרכים שישימשו לאחר החג

חייל המשרת בבסיס 'סגור' שיצא בחול המועד לביתו, האם מותר לו לנצל את החופשה לצורך קניות, כאשר המצרכים שהוא קונה אינם לצורך המועד?

השולחן ערוך כתב שכשבאה לעיר שיירה המוכרת סחורה בזול, מותר לקנות מהם גם אם אינו צורך המועד, שזה נחשב כ'דבר האבד'^{שא}.
על פי זה יש להתיר את הקניה גם בנידון דידן, כשיש לחייל צורך בקניות מסויימות, ואין לו הזדמנות לעשותם אלא בחופשתו שבחול המועד, מדין דבר האבד. כמו כן יש להתיר לו לקנות מצרכי מזון וכדומה, שאם יקנה כמותם בבסיס הוא יצטרך לשלם עבורם מחיר יקר יותר.

שאלה 24. מילוי טפסים רפואיים

רופא הנוהג להכין לפני שבת טפסים שונים ממולאים וחתומים, כדי שלא יצטרך לכתוב ולחתום בשבת - האם עליו לנהוג כך גם ביחס לחול המועד, ולהכין טפסים ממולאים לפני החג?

כתיבת הטפסים הרפואיים נצרכת להמשך הטיפול שיתכן שיהיה במועד, והוא בבחינת 'צורך המועד'. כמו כן, יש בו משום דבר האבד, שכן אם ימתינו עם הרישום עד לאחר המועד פרטי הטיפול יישכחו והדבר עלול לפגוע בבריאותו של החייל בעתיד. דחיית הכתיבה לימי חול המועד אינה נחשבת ל'מכוון מלאכתו במועד' כיון שגם בימי חול ממלאים את הטפסים רק כשרוצים למוסרם לידי החייל^{שב}. **לכן כתיבה זו בחול המועד מותרת ללא שום פקפוק ואין צורך לבצעה לפני החג^{שא}.**

[שא] שולחן ערוך סימן תקלט סעיף ה: [שב] על פי אשל אברהם בוטשאטש סימן תקלט סוף סעיף א: [שג] על פי אשל אברהם בוטשאטש סימן תקלט סוף סעיף א שכתב שאף שהיה יכול למעט המלאכה אם היה מכין מראש - מותר, ולא חשיב מכוון מלאכתו במועד:

שאלה 25. ברירת אורז לצורך אחר החג

משגיח כשרות, הבורר מידי שבוע כמות מסוימת של אורז שתספיק לשבוע שלאחריו (שבו יעדר מהמשמרת) - האם מותר לו לעשות כך גם בחול המועד, ולברור כמות גדולה, כשחלק ממנה ישמש לאחר החג?

כתב השולחן ערוך: "מותר לטחון קמח לצורך המועד... ושלא לצורך המועד, אסור. ומיהו אין צריך לצמצם, אלא עושה בהרוחה, ואם יותיר יותיר. אבל לא יערים לטחון או לעשות יותר בכוונה"^{דש}. לפי זה, הוא הדין שמותר למשגיח לברור לכל ימי החג ברווח, ואינו צריך לצמצם, אך מעבר לכך - אסור.

בכל זאת, בצבא יש מקום להתיר ברירה גם לצורך אחר המועד, מטעם שהדבר נחשב כ'צורך רבים'^{שה}, ובפרט במקרה שהמשגיח יודע שלא יהיה ביחידה בשבוע שלאחר מכן, ואם הוא לא יברור יאכלו את האורז ללא ברירה, ובוודאי נחשב כ'דבר האבד'.

שאלה 26. שטיפת סירים וטיפול שבועי

האם מותר לשטוף סירים ולבצע טיפול שבועי במכונות מטבח, כאשר לא מתוכנן שימוש בהם במהלך החג?

שטיפת הסירים בתום הארוחה מותרת אף שלא לצורך המועד עצמו, כיוון שאם לא ישטפו יידבקו שאריות המזון לדפנות הכלים ויהיה קשה לנקותם^{שי}. במטבח צבאי יש טעם נוסף להתיר שהרי המלאכה נעשית לצורך רבים.

[דש] שולחן ערוך סימן תקלג סעיף א: [שה] שולחן ערוך סימן תקמד סעיף א: [שז] טעם נוסף להתיר זאת הובא בשמירת שבת כהלכתה (פרק סו סעיף יח) בשם הגרש"ז אורבך, שאין זה נחשב למלאכה גמורה, וגם מי יאמר לנו שלא יצטרך

מותר גם לבצע את הטיפול הנדרש במכונות, כיון שהוא 'צרכי רבים', אך אסור לדחות בכוונה את הטיפול לימי חול המועד^{שז}

שאלה 27. צילום במועד

האם מותר לצלם צבאי לצלם אירועים בחול המועד? האם מותר לו להדפיס את התמונות שצילם לפני ובמהלך חול המועד?

צילום אירועים מותר, שהרי אין אפשרות לעשות זאת אלא בזמן התרחשות האירוע, וממילא נחשב הצילום ל'דבר האבד'. אומנם **פיתוח התמונות אסור**, משום שהפיתוח הוא מלאכה גמורה והיא 'מעשה אומן'^{שח}.

שאלה 28. אימונים

האם ניתן לקיים אימונים בצבא בחול המועד?

לכאורה, יש מקום להתיר את הדבר משום שהשבתת אימון למשך שבוע עולה לצה"ל כסף רב ונחשבת 'דבר האבד'. אולם נראה שאת ההפסד הכספי ניתן למנוע על ידי תכנון שנתי שישאיר את המועדים מחוץ לתכנית האימונים השנתית, ולכאורה אם לא נוהגים כך, נחשב כמכוון מלאכתו במועד שאסור^{שט}.

אותם עוד בחג. אפשר עוד להוסיף שהיום אנשים הם אניני דעת ונחשב צורך הגוף שלא יישארו סירים מלוכלכים במטבח, וכמו פינוי זבל: [שז] משנה ברורה סימן תקמד סק"א וראה ערוך השולחן סימן תקמד סעיף ו: [שח] שמירת שבת כהלכתה סז סעיף יט, ילקוט יוסף מועדים עמוד תקכג: [שט] שולחן ערוך סימן תקלח סעיף א; סימן תקמד סעיף א ובמשנה ברורה סק"א בשם המ"א, אך ראה גם ערוך השולחן סימן תקמד סעיף ו:

אולם, העובדה שקיים מחסור בימי אימונים בצבא, מורה על כך שאין כאן תכנון לקוי, אלא אילוץ להשתמש בכל משבצת זמן אפשרית. בנוסף, המחסור בימי אימונים מורה שישנו צורך מבצעי באימונים גם בחול המועד, **והדבר מותר**.

שאלה 29. חיוב יציאה לחופשה

האם אנשי הקבע בצבא חייבים לצאת לחופשה בחול המועד?

חלק מן המלאכות שהותרו בחול המועד לא הותרו אלא למי שעושה אותם לצורך עצמו או שעושה אותם לצורך אחרים בחינם, ולא למי שמועסק בשכר^{שי}. אמנם כל זה רק כאשר השכר משולם תמורת עבודה ספציפית הנעשית בחול המועד, אך אין איסור לקבל משכורת חודשית הכוללת בתוכה שכר גם על עבודה בחול המועד^{שיא}.

לפיכך, אין חיוב על אנשי הקבע לצאת לחופשה בחול המועד, אלא אם כן יאלצו בעבודתם בחול המועד לבצע מלאכות אסורות. אמנם במקום שהדבר אפשרי, אכן ראוי שהחיילים ואנשי הקבע יצאו לחופשה בחול המועד, כדי שיוכלו לשמוח כראוי עם משפחתם בחג^{שיב}.

שאלה 30. טיפול בכלבים

האם מותר לחיילים לבצע טיפולים שוטפים בכלבים?

מותר לדאוג לכל צרכיהם השוטפים של הכלבים משום שיש בכך משום 'דבר האבד'^{שיג}.

[שי] שולחן ערוך סימן תקמב סעיף א: [שיא] שמירת שבת כהלכתה פרק סו סעיף מ: [שיב] מקור חיים לגרמ"ד הלוי פרק ר סעיף יא: [שיג] שולחן ערוך סימן תקלו סעיף ג, שמירת שבת כהלכת פרק סח הערה צד:

לגבי רחיצת הכלבים, כתב השולחן ערוך: "מותר לסרוק הסוס כדי ליפותו"^{שי"ד}. אך המשנה ברורה ביאר שטעם ההיתר משום שיש בכך משום צורכי הרכיבה בחול המועד^{שט"ו}. לפי זה, מותר לרחוץ את הכלבים רק כשהם מלוכלכים באופן כזה שמפריע להתעסקות עימם, או כשיש חשש לפגיעה בריאותית.

לגבי אימונים, כל אימון והפעלה של הכלבים שיש בו דחיפות מקצועית או מבצעית (כגון אם קיים חשש שאם לא יתאמנו שבוע שלם יאבדו מהיכולות שלהם) מותר משום 'דבר האבד'. אך אין להכשירם ולאמנם לדברים חדשים כשאין בדבר צורך מבצעי - משום שמעשה אומן שלא לצורך המועד לא הותר אפילו לצרכי הרבים^{שט"ז}.

שאלה 31. מלאכה על ידי נכרי

חייל שבמסגרת תפקידו נצרך לעשות מלאכות בחול המועד, האם יש עדיפות להטיל את המלאכות על חייל לא יהודי המשרת עימו?

במקרה שהמלאכה אסורה, אסור גם לבקש מחייל אחר לעשותה, ואסור אפילו להטילה על נכרי^{שי"ז}. במקביל, אם המלאכה מותרת, הרי היא מותרת לחלוטין, ואין שום חובה לעשותה על ידי גוי^{שיח}.

[שיד] שולחן ערוך סימן תקלו סעיף ב: [שטו] משנה ברורה סימן תקלו סק"ה: [שטז] שולחן ערוך סימן תקמד סעיף ב: [שיז] שולחן ערוך סימן תקמג סעיף א: [שיח] ראה משנה ברורה סימן תקלז ס"ק נה וראה גם ביאור הלכה שם ד"ה לבצרו:

אלו שינויים נוקטים כאשר עורכים הלוייה בחול המועד?

הספד - אין מספידים במועד, ולכן מי שנושא דברים צריך לומר 'דברי פרידה' בלבד, שאין בהם הספדים **שיט**.

קריעה - רוב האשכנזים נוהגים שאין הקרובים קורעים על המת בחול המועד, אלא רק מברכים 'ברוך דיין האמת' **שב** ואת הקריעה דוחים למוצאי המועד השני (שביעי של פסח) **שכא**, מלבד ילדיו של המת, שקורעים במועד בשעת ההלוייה **שכב**. הספרדים בירושלים נוהגים כמנהג האשכנזים, אך בשאר הארץ הספרדים נוהגים שכל הקרובים קורעים על המת בחול המועד **שכו**.

'צידוק הדין' - לדעת השולחן ערוך יש לומר 'צידוק הדין' **שכד**, אך מנהג האשכנזים שאין אומרים 'צידוק הדין' בכל יום שאין אומרים תחנון **שכה**. לכן, על חייל ספרדי לומר 'צידוק הדין' בחול המועד, ואילו חייל אשכנזי לא יאמר.

עמידה בשורה - אחרי הקבורה עומדים בשורה לנחם את האבלים, אבל אין האבל חולץ את מנעליו, כיון שכל ענייני אבלות אינם נוהגים במועד **שכו**.

[שיט] שולחן ערוך סימן תקמו סעיף א, ועיין באגרות משה (אורח חיים חלק א סימן קסה) שנוטה להתיר לאבל עצמו שישפיד: [שכ] גשר החיים פרק ד סעיף כו, ילקוט יוסף אבלות סימן מב סעיף טו: [שכא] שמירת שבת כהלכתה פרק סד סעיף ג: [שכב] רמ"א סימן תקמו סעיף ו, שמירת שבת כהלכתה פרק סד סעיף ג. עיין משנה ברורה תקמו ס"ק יא שמשמע בדבריו שאם הקבורה אינה מתקיימת ביום המיתה עצמו אין לקרוע כלל בחול המועד, אך הפוסקים כתבו שאין זו כוננת דבריו (אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קסד, שו"ת חלקת יעקב יורה דעה סימן קצג, פני ברוך סימן כח הערה ה): [שכג] ילקוט יוסף אבלות סימן מב סעיף טו: [שכד] שולחן ערוך רמ"א יורה דעה סימן תא סעיף ו: [שכה] יורה דעה סימן תא סעיף ו: [שכו] פני ברוך סימן כח סעיף י:

שאלה 33. אזכרה

האם מותר בחול המועד לערוך אזכרה לחיילי צה"ל שנפלו במהלך חול המועד, וכן לעלות לקבר כאשר יום השנה הוא בחול המועד?

אסור להספיד בחול המועד אפילו בשעת ההלויה ^{שכז}, ובוודאי שביום השנה שחל בחול המועד אין להספיד. כמו כן, נוהגים שלא לעלות לקבר בחול המועד, כדי שלא יבואו לידי בכי וצער, אלא יקדימו לעלות קודם המועד או יאחרו לעלות אחריו ^{שכח}. אמנם, אין מניעה להתכנס ביום השנה שחל בחול המועד וללמוד לעילוי הנשמה, וכן ללמוד משניות ולומר קדיש.

[שכז] שולחן ערוך סימן תקמז סעיף א: [שכח] גשר החיים פרק לב סעיף ה, ילקוט יוסף אבלות סימן מ סעיף כה:

דיני ימי ספירת העומר

- א.** נהגו ישראל במנהגי אבילות שונים בימי ספירת העומר. מתחילים לנהוג במנהגי האבילות מיד לאחר חג הפסח ונוהגים בהם עד ל"ג בעומר^{שכט}. יש מהאשכנזים שנוהגים באבילות מב' באייר ועד שבועות^{של}.
- ב.** הספרדים נוהגים באבלות גם ביום ל"ג בעומר, וכן בלילה שאחריו, ומותרים בשמחת ותספורת רק מיום ל"ד בבוקר^{שלא}. אך למנהג האשכנזים כבר בבוקרו של יום ל"ג בעומר מותרים בשמחה^{שלב}.
- ג.** מנהגי האבלות כוללים איסור עריכת נישואין, איסור תספורת וגילוח^{שלי}. כמו כן נהגו להימנע משמיעת מוזיקה משמחת^{שלי}.
- ד.** תספורת לחיילות: לספרדיות מותר ולאשכנזיות יש להחמיר^{שלה}.

[שכט] שו"ע ורמ"א תצג סעיפים א-ב: [של] בפוסקים הוזכרו מנהגים נוספים: יש שנהגו באבלות מל' בניסן ועד ג' בסיון בבוקר, לא כולל ל"ג בעומר (משנ"ב תצג ס"ק טו); יש שנהגו באבלות בכל ימי הספירה, מלבד ימי ראש חודש אייר, יום ל"ג בעומר, ומראש חודש סיון והלאה (משנ"ב תצג ס"ק טו); המקובלים נהגו באבלות בכל ימי הספירה, מלבד בערב חג השבועות, ואפילו בראש חודש ובל"ג בעומר נהגו שלא להסתפר (כה"ח סימן תצג ס"ק יג): [שלא] שו"ע תצג סעיף ב: [שלב] רמ"א תצג סעיף ב. יש מתירים בתספורת כבר מליל ל"ג בעומר - משנ"ב סימן תצג ס"ק יא: [שלג] שו"ע תצג סעיפים א-ב: [שלד] ערוך השולחן סימן תצג סעיף ב, אג"מ אורח חיים חלק א סימן קסו, יחו"ד חלק ג סימן ל וחלק ו סימן לד, ציץ אליעזר חלק טו סימן לג: [שלה] שו"ע ורמ"א יורה דעה סימן שצ סעיף ה, אג"מ יורה דעה חלק ב סימן קלז:

ה. מותר לעשות מסיבה שאין בה ריקודים ומוזיקה שלי.

ו. גם בראש חודש אייר אסורים בתספורת וגילוח שלי. אך כשחל ראש חודש אייר בשבת, המשנה ברורה מתיר להסתפר ולהתגלח ביום ששי שלי. ובילקוט יוסף התיר למצטער בלבד גם בראש חודש שליט.

ז. נוהגים להתגלח לכבוד יום העצמאות שמ.

ח. על פי פקודות הצבא, חייל המקיים אורח חיים דתי, רשאי לגדל זקן מחג הפסח עד חג השבועות (פרט ליום העצמאות שבו מותר לגלח את הזקן). היתר זה הוא בכפוף לאישור מפקד יחידה בדרגת רס"ן, לפחות. על החייל להצטייד באישור לגדל זקן. רב צבאי רשאי לאשר בכתב לחייל לגלח את זקנו בתוך תקופה זו, בהתאם למנהג אבותיו שמא.

[שלו] ערוך השולחן סימן תצג סעיף ב: [שלוז] שו"ע תצג סעיף ג: [שלח] משנ"ב תצג סק"ה: [שלט] ילקו"י מועדים עמוד תלא: [שמ] כך הכריע הרב יצחק ניסים במאמרו שבספר 'הלכות יום העצמאות ויום ירושלים', וכן היה מורה הגרצ"ה קוק לתלמידי ישיבת מרכז הרב. באופן דומה כתב הגר"ח פלאגי בספר מועד לכל חי (אורח חיים סימן ו) שבעירו איזמיר נהגו איזה משפחות שנעשה להם נס בח' באייר ובי"א באייר לעשות פורים לדורות בימים אלו ויש גם שמספרים בהם: [שמא] הוראות קבע אמ"ש 33-05-01, על פי דברי ההסבר באיגרת ראש ענף המשטר והמשמעת אדר תשס"ט:

שאלות ותשובות ימי ספירת העומר

שאלה 1. מוזיקה בערב יחידה

האם מותר להשמיע מוזיקה שמחה במהלך ערב יחידה?

שמיעת מוזיקה בימי הספירה לא הוזכרה לאיסור לא בדברי הטור ולא בדברי השולחן ערוך ונושאי כליו. אולם מדברי המגן אברהם שאסור לעשות ריקודים ומחולות ^{שמב}, דן ערוך השולחן קל וחומר שאסור לזמר בכלי זמר או לשומעם ^{שמב}, וכן נהגו. ראוי להימנע אפילו ממוזיקה המתנגנת באמצעים אלקטרוניים, כגון מוזיקה מוקלטת או שמיעה באמצעות הרדיו ^{שדמ}. **על כן אין להתיר השמעת מוזיקה שמחה במהלך ערב יחידה וכדומה.**

שאלה 2. מוזיקה בטקס ביום הזיכרון

האם מותר להשמיע מוזיקה נוגה בטקסי יום הזכרון?

בהסתמך על דברי המגן אברהם בשאלה לעיל, נראה להתיר להשמיע מוזיקה נוגה ועצובה בימי זכרון, שהרי אין בה שמחה כריקודים ומחולות, **לכן – מותר להשמיע מוזיקה נוגה בטקסי זכרון ^{שמה}.**

[שמב] הובא במשנ"ב תצג סק"ג: [שמג] ערוך השולחן סימן תצג סעיף ב: [שדמ] שו"ת אג"מ אורח חיים חלק א סימן קסו, שו"ת יחו"ד חלק ג סימן ל, חלק ו סימן לד, שו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן לג: [שמה] בגמרא במסכת שבת דף קנא ע"א מוזכר שעשו שימוש בחלילים לצורך קינה בשעת הלוויה, הרי שכלי זמר

שאלה 3. מוזיקה טקסית

האם מותר להשמיע מוזיקה בטקס סיום קורס, סיום מסלול וכדומה?

מוסיקת רקע הכוללת שירים שמחים פשוט שיש לאוסרה וכמו שכתבנו בשאלה 1, אך לגבי מוסיקת ליווי של תרגילי סדר שמטרתה לשמור על קצב מצעד החיילים לכאורה יש מקום להתיר שהרי יש לדמותה לנגינות שמנגנים בני אדם בשעה שמושכים משא או בשעה שהיו מנהגי שוורים לחרישה שלא אסרוה משום אבילות החורבן כיון שאינה אלא לתיקון מלאכתם^{שמו}.

שאלה 4. גילוח לכבוד טקס צבאי

חיילים המשתתפים במשמרות כבוד שונות ביום הזיכרון, וכן מפקד בכיר שנכנס לתפקידו בימי ספירת העומר, ועליו להשתתף בטקס החלפת מפקדים - האם מותר להם להתגלח לצורך כך?

איסור התספורת הוא ממנהגי האבלות שנהגו בהם כל ישראל בימי הספירה^{שמו}. אין לחלק בין תספורת הראש לתספורת הזקן, ואפילו למי שרגיל להתגלח גילוח יומיומי^{שמח}.

אינם בהכרח ביטוי של שמחה ושירי להשתמש בהם אף לצורך אבלות, ועיין שו"ת מהר"ם שיק יורה דעה סימן שסח שהתיר ניגון של עצב בימי אבל: [שמו] מסכת סוטה דף מח ע"א. יש להעיר שההיתר הוא רק למוזיקה שמטרתה לקביעת הקצב בלבד. אולם מוזיקה שיש בה משום תוספת לחגיגות האירוע ואף הקהל מצטרף ושר לקול המוזיקה, אין להתיר: [שמז] שו"ע תצג סעיף ב: [שמח] כה"ח סימן תצג אות יט, אג"מ אורח חיים חלק ד סימן קב וחלק ה סימן כד, שו"ת ישכיל עבדי חלק אורח חיים סימן נה אות ג, ילקו"י מועדים עמודים תל-תלא, וכך נהגו למעשה רוב המדקדקים במצוות בארץ ישראל. אמנם בספר 'נפש הרב' עמוד קצא הביא בשם הגר"ד סולובייצ'יק להקל בגילוח יומיומי בימי הספירה, וכן בספר 'פניני הלכה' זמנים עמוד 59 כתב שמעיקר הדין ניתן להקל בדבר:

לפיכך, אין להתיר להתגלח בימי ספירת העומר, ואפילו למי שזקוק להציג חזות מכובדת בטקסים צבאיים.

שאלה 5. גילוח לכבוד טקס ממלכתי

חיילים המשתתפים במשמר כבוד בטקס קבלת פנים לאישיות ממלכתית זרה, וכן קצין היוצא במשלחת צבאית לחו"ל בימי הספירה ועליו להשתתף בטקסים ובפגישות ממלכתיות - האם מותר להם להתגלח בימי הספירה?

בשו"ת 'אגרות משה' הקל בגילוח בימי הספירה כשזקוק לדבר לצורך פרנסה^{שמט}, וכן מצינו שהקלו למי שמוזמן לפני שר ויש קפידא אם ילך שם ללא גילוח^{שנ}.

באותו אופן נראה שיש להקל לאנשי צבא שבמסגרת תפקידם צריכים להיפגש עם גורמים ממלכתיים בחו"ל, שרשאים להתגלח כדי לשמור על הופעה מכובדת הנהוגה במעמדים מסוג זה, שהרי דבר זה נוגע לכבודה ולמעמדה של המדינה בעיני אומות העולם. **מסיבה זו יכולים חיילים שהוטל עליהם להשתתף במשמר כבוד בטקס קבלת פנים לאישיות ממלכתית זרה להתגלח לכבוד הטקס.**

שאלה 6. סֵפֶר צבאי

האם מותר לספר צבאי לספר חיילים בימי הספירה?

חייל העובד כספר במספרה צבאית צריך לדרוש ממפקדו שלא לספר חיילים יהודים בימי הספירה, שנהגו בהם איסור תספורת, שהרי אם יספר עובר בזה משום 'לפני עיוור לא תיתן מכשול', שמכשיל את החיילים באיסור תספורת בימי הספירה. אפילו אם יש שם סִפְרִים אחרים שיעבדו במספרה (ובכך חומרת ההכשלה פחותה), בכל מקרה - אינו רשאי לספר, ולמרות שייתכן שאין בזה איסור דאורייתא^{שנא}, יש בכך איסור דרבנן

[שמט] אג"מ חלק ד סימן קב, חלק ה סימן כד אות ט: [שנ] כה"ח סימן תצג ס"ק
יט בשם שו"ת זרע אמת סימן סט: [שנא] לכאורה אין זה כ'תרי עברי דנהרא'

ש'מסייע ידי עוברי עבירה' בשעת העבירה^{שנב}.

אמנם יכול הוא לספר חיילים שנוהגים אבילות לפי מנהג אחר ממנהג ועל פי מנהגם בימים אלו מותר להם להסתפר. כמו כן, נראה ש**מותר לספר חייל שאינו שומר מצוות בימים שלפי אחד המנהגים נהגו בהם היתר. ויש לאסור להסתפר רק מב' אייר עד י"ז באייר** (ל"ב בעומר).

שאלה 7. לבישת מדים חדשים

האם מותר ללבוש מדים חדשים בימי הספירה?

בימי 'בין המצרים' נהגו להקפיד שלא להגיע למצב שצריך לברך 'שהחיינו' על פרי או בגד חדש^{שנג}, אך מעיקר הדין אין זה נוהג אלא בימי 'בין המצרים', ולא בימי ספירת העומר^{שנד}. למרות שיש שנהגו בכל זאת שלא לומר 'שהחיינו' גם בימי הספירה^{שנה}, ויש שנהגו להקפיד ולא ללבוש בגד חדש בימי הספירה כלל, ראה שבמדים (בגדי עבודה או מדי שירות חובה) אין בעיה כזו, שהרי אינם רכוש וקנינו של החייל ולפיכך אין מברכים עליהם 'שהחיינו'.

עם זאת, יש שנהגו להקפיד שלא ללבוש בגד חדש בימי הספירה כלל ואפילו אם אין מברכים עליו שהחיינו^{שנו}. אך נראה שבמדים (בגדי עבודה

(עבודה זרה דף ו ע"ב), אך הדבר תלוי במחלוקת המובאת במשנה למלך (הלכות מלוה ולווה פרק ד הלכה ב) אם יש איסור 'לפני עור' דאורייתא כשלווה בריבית במקרה שרואה שהמלוה בכל מקרה ילוה את המעות לאחרים: [שנב] למרות שיש מקילים באיסור 'מסייע', פוסקים רבים החמירו בדבר כאשר מסייע בשעת העבירה עצמה: שו"ת בנין ציון סימן טו, שו"ת כתב סופר יורה דעה סימן פג, שו"ת מהרש"ם חלק ב סימן צג, שו"ת משיב דבר חלק ב סימן לב: [שנג] שולחן ערוך סימן תקנא סעיף יז: [שנד] מאמר מרדכי סימן תצג סק"ה, הובא במשנה ברורה סימן תצג סק"ב, יחווה דעת חלק א סימן כד: [שנה] שו"ת יחווה דעת חלק א סימן כד, ציץ אליעזר חלק יח סימן מא: [שנו] עיין שו"ת ציץ אליעזר חלק יח סימן מא בשם הבן איש

או מדי שירות חובה) אפשר להקל אף לפי מנהג זה, כיון שהם אינם אלא לצורך התפקיד הצבאי, ואין בהם שמחה יתירה כלל.

שאלה 8. הכנסת ספר תורה

האם מותר לערוך טקס הכנסת ספר תורה לבסיס בימי הספירה?

מדברי המגן אברהם (שהובא בראש הפרק)^{שני} משמע שריקודים ומחולות של מצוה מותר לעשות בימי הספירה^{שני}. על כן הכנסת ספר תורה לבית הכנסת בבסיס מותרת בימי הספירה שהרי עצם הריקוד לכבודה של תורה יש בו מצוה^{שני}.

שאלה 9. שיפוץ מבנה ורכישת ריהוט

האם מותר לשפץ מבנה בימי ספירת העומר?

האם מותר לרכוש ריהוט חדש בימי הספירה?

למרות שבימי 'בין המצרים' נהגו לאסור בנין של שמחה וקניית כלים חדשים^{שס}, לא נהגו איסור בדברים אלו בימי הספירה. על כן מותר לשפץ ולרכוש ציוד בימי הספירה ואין לחפש בזה חומרות חדשות שאין להן מקור מבוסס בדברי הפוסקים^{שסא}.

חי שבעירו נהגו לאסור ללבוש בגד חדש אבל פירות אוכלים ומברכים שהחינו. כן משמע בלקט יושר חלק אורח חיים עמוד צח ענין א: [שנז] מגן אברהם סימן תצג סק"א: [שנח] עיין שו"ת יחווה דעת חלק ו סימן לד שהתיר לזמר בכלי זמר בסעודת מצוה כמילה ופדיון הבן והוא הדין בכל שמחת מצוה, וכן נהגו, אך עיין מנחת יצחק חלק א סימן קיא: [שנט] שו"ת קרן לדוד סימן קיט, ספר הלכות חג בחג פרק ו הערה 63 בשם הגרי"ש אלישיב: [שס] עיין שולחן ערוך סימן תקנא סעיף ב: [שסא] שו"ת ציץ אליעזר חלק יח סימן מא, שו"ת יחווה דעת חלק ג סימן ל:

לוחות זמנים

ערב פסח תשע"ב

סוף זמן אכילת חמץ - 10:03

סוף זמן ביעור חמץ - 11:22

שעה עשירית - 15:58

חצות ליל ט"ו - 0:41

ערב פסח תשע"א

סוף זמן אכילת חמץ - 9:56

סוף זמן ביעור חמץ - 11:17

שעה עשירית - 16:00

חצות ליל ט"ו - 0:38

יום טוב ראשון של פסח תשע"א

תל אביב	שכם	רמלה	מצפה רמון	עין בוקק	ירושלים	רמת מגשימים	חיפה	באר שבע	אילת	
18:52	18:50	18:51	18:50	18:48	18:34	18:48	18:52	18:51	18:48	כניסה
19:50	19:49	19:50	19:48	19:47	19:48	19:48	19:51	19:49	19:46	יציאה

יום טוב שני של פסח תשע"א

תל אביב	שכם	רמלה	מצפה רמון	עין בוקק	ירושלים	רמת מגשימים	חיפה	באר שבע	אילת	
18:56	18:54	18:55	18:54	18:52	18:39	18:53	18:56	18:55	18:52	כניסה
19:55	19:53	19:55	19:52	19:51	19:53	19:52	19:56	19:54	19:50	יציאה

יום טוב ראשון של פסח תשע"ב

תל אביב	שכם	רמלה	מצפה רמון	עין בוקק	ירושלים	רמת מגשימים	חיפה	באר שבע	אילת	
18:44	18:42	18:44	18:43	18:41	18:27	18:40	18:44	18:43	18:42	כניסה
19:42	19:40	19:41	19:40	19:38	19:40	19:39	19:42	19:41	19:38	יציאה

יום טוב שני של פסח תשע"ב

תל אביב	שכם	רמלה	מצפה רמון	עין בוקק	ירושלים	רמת מגשימים	חיפה	באר שבע	אילת	
18:48	18:46	18:48	18:47	18:45	18:31	18:45	18:48	18:47	18:45	כניסה
19:46	19:45	19:46	19:44	19:43	19:44	19:43	19:47	19:45	19:42	יציאה